

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Slušnost z pohledu čtyř generací

Vypracoval: Viktorie Drátovská
Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 24. března 2017

Viktorie Drátovská

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat mým blízkým, kteří pro mě po celou dobu studií byli oporou ať už finanční, tak hlavně psychickou. V průběhu studování jsem měla velké štěstí. Potkala jsem moudré osobnosti, na které budu dlouho vzpomínat. Jejich myšlenky mě budou provázet celým životem. Děkuji zejména vedoucí mé závěrečné práce, Mgr. Evě Svobodové, za ochotu, cenné rady a pečlivost při naší spolupráci.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá otázkou slušnosti z pohledu různých věkových generací. Cílem je zjistit, jaký mají pohled na slušnost různé skupiny a dále porovnávat názory mezi sebou. Také se snaží zjistit možné příčiny odlišnosti názorů. V teoretické části jsou obsaženy definice pojmů, které jsou spjaté s danou tematikou. Objevují se zde proto pojmy jako etika, morálka, etiketa, zdvořilost či deviantní chování. Praktická část byla realizována pomocí strukturovaných rozhovorů, které následně byly zpracovány kvantitativně, graficky pro lepší orientaci. V diskuzi jsou výsledky konfrontovány s vývojovou psychologií, kde jsou popsány možné příčiny, které vedly respondenty k jejich odpovědím. Závěr práce obsahuje shrnutí obou částí. V přílohách se vyskytují odpovědi respondentů všech věkových skupin.

KLÍČOVÁ SLOVA

etika, etiketa, morálka, slušnost

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with a view on politeness in different age groups. The purpose is to find out how different age generations look at politeness and then compare all opinions between themselves. Also tries to figure out possible reason of difference all opinions. Definitions of basic ideas as ethics, morality, etiquette, politeness or deviant behavior are explained in theoretical part. Practical part is realized through interviews which were utilized quantitatively and graphically for better orientation. In discuss are results of interview compared to development psychology, where can be found all possible causes which led participators to specific opinion. Conclusion of the thesis contains recapitulation of both parts. Attachment includes all specific answers of different age generations.

KEYWORDS

ethics, etiquette, morality, politeness

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. OSOBNOST	9
2. POTŘEBY	11
2.1. Abraham Maslow	11
2.2. Langmeier a Matějček.....	12
3. ETIKA A MORÁLKA.....	14
3.1. Etika	14
3.2. Morálka	15
3.2.1. Mravní vědomí	16
3.2.2. Mravní citění	17
3.2.3. Mravní přesvědčení.....	17
3.2.4. Mravní chování.....	18
Chování, které je v souladu s mravními normami.....	19
Chování, které se odchyluje od mravních norem.....	19
4. ETIKETA.....	21
5. SLUŠNOST, ZDVOŘILOST A TAKT	22
6. DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ	23
6.1. Zločin a trest.....	24
6.2. Příčiny vzniku.....	25
6.2.1. Biologické teorie.....	25
6.2.2. Psychologický pohled	25
6.2.3. Sociologické teorie	26
7. SHRUTÍ	28
PRAKTICKÁ ČÁST	29
8. CÍL PRÁCE	29
9. METODIKA.....	30
10. VÝSLEDKY.....	31
10.1. Děti předškolního věku.....	31
10.2. Děti na základní škole.....	32
10.3. Mladí dospělí.....	34
10.4. Rodiče.....	36
11. Generace ve věku 70+	38

12. DISKUZE	41
ZÁVĚR	44
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	45
SEZNAM POUŽITÝCH GRAFŮ.....	47
SEZNAM PŘÍLOH.....	48

ÚVOD

Když se narodí nový lidský jedinec, přichází na svět vybaven různými reflexy, které slouží k upoutání pozornosti druhých lidí. Bez pomoci ostatních by jedinec sám nepřežil. Všichni přicházíme na svět závislí na pomoci druhých. I když se v průběhu života čím dál více snažíme osamostatnit, přece jen potřeba druhých lidí stále zůstává. Abraham Maslow (2014) ve své pyramidě lidských potřeb upozorňuje na důležitost uznání a úcty druhých lidí. Je pro nás důležité mít úspěch v očích jiných lidí a na tomto základě být sám sebou kladně hodnocen, a proto se celý život jedinec začleňuje do různých společností. Každá společnost k tomu, aby mohla fungovat, má svá pravidla a pokud do ní chceme patřit, musíme pravidla dodržovat. Některá pravidla jsou sepsaná a uzákoněná a v případě jejich porušení nás čeká trest. Existují však pravidla nepsaná, pro které nemáme speciální orgán, který by se staral o jejich dodržování. Jsou to pravidla společenská, a jak už název mé práce napovídá, jedná se o „slušnost“ mezi lidmi. Pokud tato pravidla nedodržíme, neplatíme žádnou finanční pokutu, ani nejsme odsouzeni k odnětí svobody. Může se ale stát, že ostatní členové společnosti nás odsoudí, a my budeme společností odmítnuti (Svobodová, 2010). Pravidla společenství jsou na světě snad tak dlouho, jako člověk sám. Kdybychom neměli pravidla, ve společnosti by vládl chaos, zmatek, stres a pravděpodobně by lidstvo brzy vymřelo, a tak jsou pravidla důležitou součástí světa.

Cílem mé práce je porozumět více těmto nepsaným pravidlům. V teoretické části se zaměřím na to, v čem se liší pojmy jako etika, etiketa, morálka, slušnost a co naopak mají společné. Proč je důležité se těmito pravidly zabývat a jak vypadá jedinec, který si morální hodnoty nezvnitřnil či je nerespektuje. V praktické části budu provádět výzkumné šetření pomocí rozhovorů se zástupci čtyř věkových kategorií – dětí předškolního věku, mých vrstevníků, střední generace a generace 70+ na téma slušnost. Výstupem obou částí by mělo být ujasnění požadavků společnosti na výchovu předškolních dětí k obecně požadované normě „slušnosti“.

TEORETICKÁ ČÁST

1. OSOBNOST

Definovat jednou větou, co se skrývá za pojmem osobnost, je zhruba nemožné. Tento termín užíváme laicky v běžných hovorech, kdy se snažíme popsat charakteristiku, či hodnocení daného jedince. Často popisujeme vlastnosti, které jsou pro ostatní viditelné. Máme tendenci srovnávat lidi mezi sebou a hledat jejich podobnosti. To, co my vidíme navenek, ale není vše.

Sigmund Freud (2007) rozdělil osobnost do třech oblastí:

- **Id** („ono“), které představuje naše podvědomí. Sídlí zde centra pro naše pudy, přání, potřeby a touhy. Tato složka je v našem nevědomí, nelze ji záměrně ovlivňovat. Jedná se o část vrozenou.
- **Ego** („já“), které představuje naše myšlení, z části je řízené pudy, z části může ovlivňovat samotný jedinec.
- **Superego** („nadjá“), představuje společnost a její vliv na jedince. Zde je centrum pro zvnitřnělé morální zásady a svědomí.

Osobnost tedy nejsou jen na povrch viditelné vlastnosti. Vágnerová (2010, str. 13) definuje osobnost jako *„komplexní a relativně stabilní systém, který funguje jako celek, skládá se ze vzájemně propojených somatických a psychických vlastností a projevuje se v reakcích na různé podněty a situace, resp. v interakci s nimi.“* I z této definice je patrné, že osobnost se skládá z více částí než jen lidské vlastnosti. Každý jedinec má dané vlastnosti, ale záleží na dalších podnětech a situacích, jak se vlastnosti projeví.

Ráda bych uvedla také definici osobnosti od Heluse (2004), který říká, že se jedná o soudržnou individualitu daného člověka, která je nasměrována k uskutečňování svých životních cílů, má své postavení ve společnosti, ve které komunikuje s ostatními, vyjadřuje svou svoji identitu a reguluje sebe sama.

V každé z definic nalezneme důležitost okolního prostředí. Naše osobnost se vytváří v závislosti na okolí. Potřebujeme společnost a druhé lidi, aby naše osobnost byla

celistvá. Abychom správně pochopili významnost společnosti pro jedince, následující kapitolu budu věnovat lidským potřebám.

2. POTŘEBY

Potřebu můžeme charakterizovat jako stav organismu, který se projevuje napětím, jenž vzniká z nějakého nedostatku, či přebytku. Některé jsou natolik důležité, že kdyby nedošlo k jejich uspokojení hned, zemřeli bychom. Některé jsou ale takové, které sice vydržíme neuspokojovat každý den, pokud jsou ale nenaplňovány delší dobu, mohou se negativně podepsat na našem vývoji, či na naší osobnosti. Potřeby každého člověka jsou individuální.

2.1. Abraham Maslow

Abraham Maslow (2014) přichází s pyramidou lidských potřeb, která má pět stupňů a každý stupeň je vyhrazen pro jednu oblast potřeb. Jsou uspořádány hierarchicky, kdy nejdůležitější potřeby stojí v základech pyramidy. Představíme si teď jednotlivé stupně od základu pyramidy až k jejímu vrcholu:

Obrázek 1 - Pyramida potřeb

Zdroj: <http://www.web.fosfa.cz>

- **Fyziologické potřeby** – jsou takové potřeby, které zaručují zdravý chod našeho organismu. Můžeme si zde představit potřebu dýchání, spánku, jídla, pití, pohybu, hygieny, sexuální potřeby apod.
- **Potřeba bezpečí a jistoty** – zde si stojí potřeby ochrany, pravidel, spolehlivosti, stálosti, pořádku a struktury.

- **Potřeba lásky a sounáležitosti** – tady najdeme například potřebu lásky, náklonnosti, potřebu někam patřit.
- **Potřeba úcty a uznání** – potřeba mít zdravé sebevědomí, vážit si sám sebe a zároveň mít dobrou reputaci ve společnosti. Být respektovaným členem určitých skupin.
- **Potřeba seberealizace** – potřeba realizovat to, čím daná osoba potenciálně je.

Navzdory tomu, že fyziologické potřeby jsou nadřazené dalším potřebám, může se stát, že se člověk občas „zapomene“ a v zápalu nějaké činnosti vydrží déle, než je zvykem nejíst, nepít, či nespát. Můžeme tedy říct, že potřeby se mohou někdy chovat autonomně (Svobodová, 2007). Také musíme brát v úvahu, že každý jedinec má individuální potřeby.

2.2. Langmeier a Matějček

Tito dva autoři se věnovali především definování dětských potřeb. Několik měsíců trávili výzkumem v dětských domovech, kde pozorovali a zaznamenávali, jak probíhá život dětí, které žijí bez rodiny. Výsledkem jejich práce je definování základních psychických potřeb, které musí být dostatečně uspokojovány v pravý vývojový čas, aby z dítěte mohl vyrůst zdravý jedinec. Uspokojování psychických potřeb dítěti umožňuje přiměřeně se rozvíjet jak v oblasti rozumové a citové, tak v oblasti společenské, dítě chápe sebe, ostatní lidi, společenské hodnoty a pravidla společnosti (Langmeier, Matějček, 2011).

Základní psychické potřeby:

Potřeba stimulace – je důležité mít přiměřeně podnětné prostředí a aby docházelo ke vhodné (proměnlivé, kvalitní) stimulaci, což vede organismus k aktivitě.

Potřeba smysluplného světa – aby si jedinec mohl z podnětů odnést zkušenost, je třeba, aby v prostředí vládl řád. Skrze tuto potřebu se jedinec učí, přizpůsobuje se životním podmínkám a získává zkušenosti.

Potřeba životní jistoty – zde člověk nabývá pocit bezpečí skrze mezilidské emoční

vztahy. Je důležité, aby rodič/vychovatel byl stálý ve svých reakcích, aby dítě mohlo ze zkušeností předpokládat reakci rodiče.

Potřeba vědomí vlastní identity – to jsou vlastní společenské hodnoty. Dítě si utváří pohled na sebe prostřednictvím toho, jakou zpětnou vazbu mu poskytuje nejbližší okolí.

Potřeba otevřené budoucnosti – každý potřebuje mít pocit, že jeho život někam směřuje, má životní perspektivu. Otevřená budoucnost nás motivuje k činnosti. Máme prostor plánovat a těšit se na něco.

Shrnutí: Obě teorie potřeb nám ukazují, jak důležitou roli hraje společnost pro zdravý vývoj jedince. Potřebujeme mít pocit, že někam patříme a abychom mohli do nějaké skupiny patřit, je důležité, abychom znali pravidla dané společnosti a přijali je za své.

3. ETIKA A MORÁLKA

Pokud se chceme pokusit definovat následující pojmy, zamysleme se, ze kterých slov pocházejí. Etika pochází z řeckého slova „ethos“, které se dá přeložit jako zvyk, mrav, obyčej. Morálka pochází z latinského slova „moralitas, mos“, které se překládá, jako správné chování a mrav. Proto nám hned může být jasné, že tyto pojmy mají mnoho společného.

3.1. Etika

Etika je filozofická disciplína, která se zabývá morálkou a všeobecně platnými pravidly, které určují, jak vypadá správné jednání. Nejedná se ale pouze o disciplínu, etiku dále můžeme chápat, jako soubor veškerých principů, způsobů a zásad, podle kterých společnost hodnotí správnost jednání každého z nás. Vychází z obecného předpokladu, že je nutné činit dobré věci a nedělat zlé. (Jandourek, 2001)

Anzenbacher vidí původ etiky v tom, že člověk přichází na svět s možností svobodně se rozhodovat a na základě rozumové úvahy dále jednat. A protože naše jednání vychází ze svobodného rozhodnutí, činí nás to odpovědnými za naše činy. Situace nás nutí, abychom si určili pravidla, a z těchto pravidel se vyvíjí morálka jedince. (Anzenbacher, 2004).

Etika se dále člení do třech oblastí:

- **Etika analytická** (metaetika) - zabývá se rozbořením pojmů, postojů, soudů a jejich povahou. Zkoumá jazyk morálky.
- **Etika základní** (fundamentální)- složky, podle kterých se lidé řídí při jejich jednání. Otázky se soustředí na povinnosti a hodnoty, které mají vliv na mravní rozhodnutí nebo jsou jejich projevem.
- **Etika normativní** (aplikovaná)- týká se určitých oblastí jednání. Snaží se odpovídat na otázky, co je dobré/špatné. Poskytuje plány a argumenty pro zdokonalení již existujících norem.
- **Individuální etika** – mravní posouzení skutků, motivů jednání a postojů individuálních osob a stanovení norem.

- **Sociální etika** – morální vliv společenských útvarů. Hlavními měřítky jsou vztahy, organizace a systémy pravidel z hlediska spravedlnosti. Kriticky posuzuje, popřípadě podává návrh na zdokonalení.

Z již zmíněných definic můžeme usuzovat, že etika je pojem nadřazený morálce. Často se v literatuře setkáváme s tím, že tyto dva pojmy jsou považovány za synonyma. Ovšem z hlediska morální filozofie je třeba je odlišit.

3.2. Morálka

Termín morálka se specializuje na pátrání po zdrojích lidského jednání a chování. „*Morálka v tradičním pojetí označovala povinnost plnit vůli autority, např. boha či panovníka, a to prostřednictvím nejrůznějších norem, hodnot, standardů, ale i zákonů, jednat podle tradičních zvyků a obyčejů.*“ (Seknička, Putnová, 2016, str.14)

Záměrem bylo sladit jednání a chování člověka s pravidly a hodnotami dané společnosti. V dnešní době se o morálku zajímá více vědních oborů, a také na ni nahlíží každý po svém. Filozofie se snaží formulovat, jak by jedinci měli jednat a zabývá se obzvláště morální „povinností“. Psychologie se pokouší určit, proč a jak lidé konají, jak konají. (Heidbrink, 1997). Pedagogové zkoumají možnosti, jak v dětech povzbuzovat směřování k dobru skrze edukaci. Vacek (2011) říká, že morálka je variabilní soubor posuzující obvyčeje, přesvědčení, soudy, ideály, pravidla, instituce a normy, jimiž se lidé v konkrétním hledisku řídí ve svém praktickém jednání. Jádro morálky leží ve vnitřní sankci (svědomí). Morálku tedy můžeme chápat jako souhrn mravních norem a pravidel, jimiž se řídí jednání jedinců i celé společnosti. Morální pravidla jsou pro nás zavazující – projeví se v našem svědomí. Pokud je naše jednání v souladu s mravními normami, můžeme pak mluvit o mravnosti. Pojem mrav si můžeme vysvětlit jako konkrétní projev morálky.

Základní morální pravidla zde máme od nepaměti. Jedná se o například o Desatero božích přikázání. Pro posouzení správného jednání nám může posloužit Zlaté pravidlo, které zní: „*Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.*“ (Bible, 1993). Toto pravidlo je dobrým základem pro úspěšné vztahy mezi lidmi, jelikož si představují sebe sama na místě druhého.

Nestačí ovšem dodržovat tato pravidla z důvodu strachu z potrestání, je třeba si pravidla zvnitřnit, aby nám svědomí nepovolilo pravidla porušit. Mravní chování je dlouhý proces, ke kterému je zapotřebí (Lickon, 1992, in Vacek): mravní vědomí, mravní citění a mravní přesvědčení. V následujících kapitolách si představíme každou z těchto mravních kvalit.

3.2.1. Mravní vědomí

Mravní vědomí má následující části:

- **Mravní znalosti** – pod mravní znalostí si můžeme představit, jak jsou jedinci seznámeni s pravidly a normami, každý potřebuje mít dostatek informací o tom, co je žádané, mravné a správné a co nikoli. Přichází s tím i jistá povinnost si tyto informace zjistit sám. Čím jsme starší, tím se tento požadavek stává opodstatněnější.
- **Poznání mravních hodnot** – zde jde o to, aby každý poznal mravní hodnoty a věděl, jak se dají uplatnit v různých situacích. Cílem edukátorů je představit a přenést dětem abstraktní hodnoty.
- **Úhly pohledu** – patří sem schopnost empatie a nahlédnutí na situaci očima druhých. Zvláště pak těch, kteří se nápadně odlišují.
- **Morální usuzování** – jde především o pochopení, proč je důležité si zvnitřnit mravní normy. Čím více zdokonalujeme naše morální usuzování, tím lépe chápeme klasické morální zásady, např. Zlaté pravidlo.
- **Provádění rozhodnutí** – rozhodovat se tak, že dopředu počítám s důsledky, které může přinést mé rozhodnutí. Brát v úvahu existující možnosti, jak se mohu rozhodnout.
- **Sebepoznání** – abychom mohli rozvíjet náš charakter, je třeba vědět, které mé stránky jsou silné a které jsou slabé. V tomto bodě jsou velmi významnou součástí rodiče a pedagogové. Ti mohou velice pozitivně ovlivnit vývoj sebevědomí a sebepoznání dětí.

3.2.2. Mravní cítění

Mravní cítění se v Lickonově teorii také dělí do šesti navzájem propojených částí:

- **Svědění** – pokud je svědomí dostatečně vyzrálé a fungující, pak jeho složkou je cit pro povinnost. Rozlišuje konstruktivní svědomí, které nás může motivovat k dalšímu jednání. Například, když si je člověk vědom, že jeho chování nebylo správné, ale je mu to nepříjemné, bude se snažit napravit své činy. Na druhé straně stojí svědomí destruktivní, které k nám promlouvá stylem, že já jsem ten špatný. Nedává špatný pocit za vinu pouze chování a okolnostem, nýbrž sobě samotnému, jako člověku.
- **Sebeúcta** – pokud chci respektovat a milovat druhé, musím nejprve respektovat a mít rád sám sebe. Ovšem sebeláska, která je založena na materiálních věcech, přitažlivém vzhledu, či oblíbenosti ve společnosti, nemusí mít s dobrou povahou a charakterem nic společného. Zde opět nastupují rodiče, aby vytvářeli sebeúctu u dětí na kvalitách osobnosti, jako je například pilnost, zodpovědnost, počestnost atd.
- **Empatie** – empatii jsme již zmínili v předchozí kapitole, jako schopnost vciťovat se do ostatních. Lidé potřebují nejprve být schopni empatie v případech různých problémů a nespravedlností, aby mohlo dojít k jednání, které míří ke zlepšení.
- **Láska k dobru** – úkolem vychovatelů je, aby pro děti bylo dobro přitažlivé, ne naivní či nevěrohodné. Pokud má člověk dobro rád, pak ho rád i provádí.
- **Sebekontrola** – jedná se o schopnost chovat se podle určitých mravních pravidel i v případě, že právě nechceme. Pokud je sebekontrola omezená, mohou mít děti problémy se závislostmi, agresí apod.
- **Skromnost** – tato schopnost je motivujícím nábojem pro zlepšování a zdokonalování. Člověk, který je pyšný, může své špatné skutky vydávat za povedené a chvályhodné.

3.2.3. Mravní přesvědčení

Mravní přesvědčení obsahuje nejen to, že jedinec porozumí normám a pravidlům, ale obsahuje hlavně také vnitřní citový náboj. Podmínkou vytvoření je

proces interiorizace neboli zvnitřnění vnějších pravidel a norem. Bull (1973, in Vacek) rozděluje tento proces do čtyř etap, které připodobňuje k způsobu řízení automobilu:

- **Premorální fáze** – v této fázi člověk myslí pouze na vlastní užitek. Jezdí bezohledně vůči ostatním a myslí pouze na svůj profit.
- **Období vnější morálky** – zde člověk již řídí opatrněji, ale činí tak pouze ze strachu před zákonem a následků jejich porušení.
- **Období vnitřně vnější morálky** – v této fázi jedinec řídí opatrně nejen kvůli strachu ze zákonů, už myslí i na druhé lidi, ale z hlediska sociálního ocenění/ odmítnutí. Jde mu o vlastní pověst ve společnosti.
- **Období vnitřní morálky** – na nejvyšším stupni člověk řídí ohleduplně, protože ho k tomu vedou vlastní zvnitřněné morální zásady. K tomuto chování ho vedou vlastní hodnoty, které se opírají o jeho svědomí.

Tyto etapy mohou probíhat souběžně v různých situacích v závislosti na různých faktorech a jejich průběhy se liší člověk od člověka.

3.2.4. Mravní chování

Lickon (1992, in Vacek) uvádí, že mravní chování je závislé na třech částech:

- **Kompetence** – schopnost využít své znalosti k účinnému jednání. Například pro řešení konfliktů potřebuje jedinec umět naslouchat druhému, umět sdělit svůj pohled na situaci přijatelnou formou a umět navrhnout a přijmout kompromis.
- **Vůle** – není jednoduché rozhodnout se správně v morální zóně. Je třeba hodně sil a energie k tomu, abychom se chovali tak, jak si myslíme, že je to správné. Občas je třeba ovládnout emoce, dát přednost závazkům před potěšením nebo být schopen odolat vlivu okolí. Potřebujeme mít dostatečnou vůli, abychom měli odvahu jednat morálně.
- **Zvyk** – často se stává, že lidé se chovají morálně pouze proto, že jsou na takové jednání zvyklí. Právě proto je nesmírně důležité při výchově dětí dbát na vhodné zvyky a návyky a být pro ně dobrým vzorem.

Pokud dále přemýšlíme nad mravním chováním, je třeba si rozčlenit chování na dvě hlavní úrovně (Vacek,2011):

Chování, které je v souladu s mravními normami

Návykové mravní chování – bez velkého úsilí se chováme tak, jak jsme zvyklí. Motivací je pro nás zvyk z domova či školy. Můžeme sem zařadit například zvyk zdravít, poprosit, poděkovat, zaklepat a podobně. Postupem času tyto zvyky ovšem mohou slábnout a vytrácet se. Je třeba proto neustále návyky posilovat, a to nejlépe dobrým příkladem či opakováním.

Uvědomělé mravní chování – toto chování je podmíněno zvnitřněním norem a pravidel. Pokud máme potřebné znalosti, cit pro normy a mravní přesvědčení upevňujeme pravidla tím více, čím více si vše prakticky vyzkoušíme.

Intuitivní chování – člověk, který se rozhoduje a intuitivně jedná podle určitých pravidel, ale bez rozumového zdůvodnění. Řídí se pouze pocitově, což může být úspěšné v jednodušších situacích, ale při složitějších už může být toto rozhodování méně účinné. Jedinec může mít problém s rozlišením lží, které napovrch vypadají lákavě a věrohodně. V tomto případě můžeme pokládat za správné to, co dělá osoba námi milovaná, bez dalšího promýšlení.

Kalkulativní chování – navzdory tomu, že člověk se chová podle daných pravidel, toto chování se nedá označit jako mravné. Dodržuje normy pouze z důvodu vnější kontroly, ne z vnitřního uvědomění. Člověk má strach porušit normu pouze kvůli strachu z trestu, či jiných následků. Je pro něj výhodné řídit se podle pravidel nebo pravidla porušit neumí. Můžeme si uvést příklad, kdy žák neopisuje při testu jen proto, že to neumí.

Chování, které se odchyluje od mravních norem

Navzdory tomu, že jedinec má znalosti o společenských pravidlech, dokonce může mít vhodné morální přesvědčení, následně jedná v rozporu s těmito pravidly. Neznamená to hned, že člověk je uvnitř zlý, jsou různé příčiny, které je třeba rozdělit. Vacek (2011) dělí příčiny nesouladu mezi mravním chováním a přesvědčením takto:

- vnitřní příčiny
- věkové zvláštnosti
- nedostatečně vyspělé charakterové a volní vlastnosti
- momentální fyzický a psychický stav
- individuální zvláštnosti osobnosti
- pocit nekompetence účinně jednat (osoba si není jistá, že v dané situaci obstojí)
- vnější příčiny
- nátlak mezní životní situace
- tlak sociální skupiny
- nátlak sociálních vzorů
- dezorientace způsobená neobvyklostí a složitostí situace

4. ETIKETA

Slovo etiketa původně pochází ze starofrancouzského „estiquer“, což by se dalo přeložit jako „připevnit“, či „vyvěsit“. Dříve bylo zvykem, že pokud královský dvůr měl nějaká pravidla, vyvěsila se na zeď. Postupem času se z nich stala pravidla pro každý den (Šroněk, 1995).

Dnes chápeme etiketu, jako soubor pravidel společenského chování, stejně také tento pojem označuje nálepku či vinětu, jelikož původ slova je identický. Etiketa se zabývá zkoumáním vztahů mezi lidmi, respektování hodnot druhých jedinců, zkoumá různé kultury a představuje pravidla chování v daném společenství. Nezabývá se přílišným bádáním nad pravidly jako jiné vědy, nýbrž nám dává jejich normativní komplex. Cílem etikety je vést jedince k empatii, taktu a vnímavému postoji k ostatním skrze společenská pravidla. Je pro nás přínosné znát tyto normy, protože se pak ve společnosti lépe orientujeme i cítíme. Ve francouzských zemích používají pro odlehčená společenská pravidla sousloví „savoirvivre“, které se překládá jako umění žít. Berou společenský život jako možnost využívat všech půvabů a potěšení bytí. Etiketa nám otevírá bránu v kterémkoliv styku s lidmi, jak už v osobním životě, tak při jednáních ve školách či úřadech. Dnes již chápeme, že chceme-li patřit do dané společnosti, musíme k sobě být ohleduplní a nesmíme dělat to, co by škodilo druhému. Člověk, který je slušný, společenský a ohleduplný vůči ostatním, je populární a ostatní vyhledávají jeho přítomnost (Špaček, 2008).

5. SLUŠNOST, ZDVOŘILOST A TAKT

Tyto pojmy mají mnoho společného, ale v něčem se přeci jen liší. Špaček (2008) uvádí, že slušnost poskytuje existenci ve společnosti a zdvořilost pobyt ve společnosti usnadňuje. Slušnost nám může být dána do vínku, naproti tomu zdvořilosti je třeba se naučit. Člověka označíme za slušného, pokud má úctu k ostatním, ale i k sobě samému. Při svém jednání zachovává ve všem míru. Naproti tomu zdvořilý člověk záměrně redukuje svůj egoismus a podvoluje se závazným normám a pravidlům společenství.

Abychom mohli využívat slušnosti a zdvořilosti, potřebujeme mít schopnost empatie a taktu, protože to je základ úspěšné spolupráce. Takt pochází z latinského výrazu „tactus“, což se překládá jako dotek. Takt tedy znamená schopnost být si vědom toho, co se druhého dotkne a co ne. Empatie je částečně vrozená vlastnost a někteří jedinci, kteří jsou příliš zahleděni sami do sebe, nejsou schopni cítit s druhým. Proto ve společnosti jsou i takoví jedinci, kteří žijí spíše na jejím okraji. Následující kapitolu bych věnovala právě těmto lidem.

6. DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ

V následující kapitole se pokusím objasnit, co se skrývá pod deviantním chováním. Využiju k tomu převážně knihu Sociologie (Giddens, 1999). Chování, které se odlišuje od společenských norem, označujeme jako deviantní. Každá společnost má svá pravidla, a to co je přijatelné pro jednu společnost může být označeno v jiné za deviantní. Pokud tedy chceme pozorovat dodržování či nedodržování společenských pravidel, musíme mít vždy na paměti, čím normy to vlastně jsou. Pod pojmem deviance si můžeme představit jednání, které je v rozporu s normami, které většina lidí v daném společenství uznává. Neplatí to pouze pro jednotlivce, za deviantní můžeme označit i chování skupin. Většina lidí dodržuje společenská pravidla, protože si na ně v průběhu života navykli. Například od narození se učíme rodnému jazyku, používáme ho, aniž bychom přemýšleli nad pravidly, která jazyk obsahuje. Až když se později učíme jazyk jiný, všímáme si, kolik pravidel musíme dodržovat, abychom mohli v tomto jazyce alespoň jednoduše komunikovat. Na druhé straně stojí pravidla, která dodržujeme zcela vědomě. Jako příklad si můžeme uvést pravidla silničního provozu, kde se třeba všichni lidé shodují na tom, že se jezdí v České republice na pravé straně, kdo má v danou chvíli přednost a podobně. Lidé chápou, že kdyby se těmito pravidly všichni neřídili, nebylo by kvůli nebezpečí na silnicích možné jezdit.

S dodržováním norem úzce souvisí sankce, které představují reakce ostatních na dané jednání, s cílem dodržování daného pravidla. Sankce můžeme rozdělit na pozitivní, kde se jedná o odměnu za vhodné a správné jednání, nebo negativní, kde si můžeme představit trest za nekonformitu. Dále se sankce rozdělují na formální a neformální. Pokud existuje nějaká skupina lidí, která dohlíží na dodržování pravidel, hovoříme o formální sankci. V dnešní společnosti si můžeme na této pozici představit policisty či soudce, kteří dohlížejí na dodržování daných pravidel a případně předávají občany k potrestání. Řídí se zákony, které jsou sepsané vládami daného státu. Nemusí být však pouze negativní. Vyskytují se také pozitivní sankce, jako například vyznamenání za statečnost, medaile za sportovní výkony či diplomy za studijní úspěchy. Na druhou stranu máme i neformální sankce, které získáváme od okolí. Stejně také mohou být pozitivní, kdy nás někdo slovně ocení, usměje se na nás či dá jinak znát, že naše jednání je správné a žádané. Nebo také může být negativní neformální sankce

v podobě kritiky, negativních slovních komentářů a narážek, nebo se nám ostatní budou vyhýbat. Může se nám zdát, že formální sankce jsou efektivnější, ale i neformální mají podstatný význam. Pro mnoho lidí právě potřeba uznání blízkých lidí je důležitější než formální odměny či tresty.

6.1. Zločin a trest

Již se základní definice zločinu, která ho definuje jako jednání, které porušuje zákon, nám může být jasné, že jedno bez druhého neexistuje. V průběhu let se měnila společnost a s tím i hodnocení zločinů a jejich trestání. To co považujeme dnes za nepřijatelné, dříve takto vnímáno nebylo a naopak.

V dřívější Evropě byly jako nejtěžší zločiny považovány provinění proti náboženství nebo proti vlastnictví panovníka. Pokud například člověk hlásal jiné teorie, které se lišily od obecně uznávaných, která schvalovala církev, poškodil či ukradl církevní majetek nebo bral Boží jméno nadarmo, patřil mu v dávné době ten nejpršnější trest. Na druhou stranu, pokud prostý člověk někoho zavraždil, nebylo to vždy bráno jako hrdelní zločin. V takovém případě se často pachatel mohl vykoupit, příbuzným zaplatil jen danou částku. Někdy však rodina zabitého chtěla oplatit stejnou mincí a zajistila, aby vrah zemřel. Může nám být ale jasné, že tento způsob trestu s sebou nesl komplikace. Často se stávalo, že rodiny si takto vraždy oplácely a vyvolaly celou další sérii. Je děsivé, že „krevní msta“ se uchovala například v jižní Itálii až do 20. století.

Až do 19. století byly zločiny trestány především tělesnými tresty. Obvyklé bylo bičování, cejchování rozžhaveným kovem, vsazení do klády a podobně. Tresty byly často společenskou událostí a byly vykonávány před hojným publikem. Do této doby nebylo obvyklé trestat lidi vězením. Vězení byla spíše jako zastávka před popravou. Moderní vězení, tak jak je známe dnes, vznikala postupně z chudobinců. Zde byli často lidé nemocní, staří, postižení duševních chorobou či oligofrenní. Postupem času se začal chudobinec rozdělovat a vznikala vězení, nemocnice a ústavy pro choromyslné. Přicházeli noví reformátoři, kteří tvrdili, že trest odnětí svobody je jeden z nejefektivnějších postupů, jak vzdorovat zločinům. Očekává se, že vězení pomůže vězňům vstřípit ctnost a žádnouci jednání. Projevy šílenců byly více pozorovány a častěji spojovány s projevem nějaké nemoci. Později byli tito jedinci uloženi do rukou zdravotníků a vytvořily se ústavy

s lékařským dohledem.

6.2. Příčiny vzniku

Existuje řada teorií o tom, jak a proč vniká deviantní chování, ovšem jak už to tak bývá, žádná z nich není univerzální. V něčem se shodují, v něčem zase ne, a tak si představíme základní teorie o tom, proč vzniká toto chování.

6.2.1. Biologické teorie

Tato teorie se objevuje jako jedna z prvních. Paul Broca přichází s názorem, že zločinci mají na mozku a lebkách nezvyklosti, kterými se liší od poctivých občanů. Italský kriminolog Lombroso (1911, in Giddens) také zůstává u lebky a prohlašuje, že zločinci se dají poznat podle toho, jaký tvar mají jejich lebeční kosti. Dále také tvrdí, že lidé přicházejí na svět se sklony ke zločinnosti a odůvodňuje tento názor jako návrat k dřívější etapě lidského vývoje. Postupem času byly tyto teorie považovány za nevěrohodné, ale myšlenky o tom, jak biologické dispozice souvisí se zločinností, se objevují stále. Další výzkumy prováděl Richard Dugdale (1877, in Giddens). Zabýval se myšlenkou, že kriminalita je dědičná a snažil se to dokázat zkoumáním rodokmenů. Porovnával mezi sebou rodokmen známého zločince a kazatele. Navzdory tomu, že v rodině zločinců našel přibližně 140 předků se stejným osudem a v rodině kazatele mnoho úspěšných lidí, tak nebyly tyto argumenty dostatečné a nesporné. Vztahy mezi biologií a kriminalitou se dále také věnoval William Sheldon (1949, in Giddens), který dělí lidské jedince do třech skupin. Mezomorfní typ, který je svalnatý a má největší sklony ke zločinům, ektomorfní typ, který je hubený a nemá příliš velké sklony ke zločinnosti a endomorfní typ, který je klidný a také nemá sklony ke kriminalitě. Dodnes má tato teorie své stoupence, kteří hledají souvislosti mezi tělesnou strukturou a sklony k deviantnímu chování.

6.2.2. Psychologický pohled

Psychologové, kteří vycházejí z myšlenek Sigmunda Freuda tvrdí, že u některých lidí se postupně vyvíjí psychopatická osobnost. Může se tak stát, pokud rodina vychovává dítě tak, že si nevytváří v průběhu dospívání žádná omezení a dítě postrádá základní cit pro morálku a kázeň. Tito jedinci jsou pokládáni za necitlivé a uzavřené, kterým činí

potěšení právě násilí a deviace. Existuje spojitost mezi psychopatickými sklony a násilným jednáním, avšak není prokázané, že by to platilo pro většinu případů.

6.2.3. Sociologické teorie

- *Diferenciální asociace*

S tímto souslovím přichází Edwin H. Sutherland (1949, in Giddens). V každé společnosti existuje několik různých subkultur, v některých je deviantní chování žádané, v druhé zase nežádoucí. Tím, že se lidé seskupují, vznikají další a další delikventi či zločinci. Nejvíce nás v tomto chování ovlivňují a podněcují primární skupiny, především rodina a naši vrstevníci.

- *Anomie jako příčina zločinu*

Robert K. Merton (1957, in Giddens) vychází z Durkheimova pojmu anomie. Anomie se rodí tam, kde se nevyskytují jasná a závazná pravidla, kterými se společnost řídí. Jsou odstraňovány tradiční pravidla a normy, ale již nedochází k jejich nahrazení. V takové společnosti pak panuje nejistota a jedinci se pak uchylují k deviantnímu chování.

- *Etiketizační teorie*

Často již v útlém věku lidé nálepkují děti, že rostou pro vězení, či se jedná o mladistvého delikventa. Stačí k tomu pouze, aby dítě bylo živější než ostatní nebo se dopustilo malého přestupku v podobě honění slepic souseda, či krádeže třešní. Sotva je člověk takto oceňován, jde s ním toto označení po celý život. Společnost ho nepovažuje za důvěryhodného a jedná s ním s předsudky. Postupem času člověk sám uvěří, že delikventem je a pokračuje tedy ve své kriminální činnosti. Navzdory tomu, že máme instituce jako vězení, léčebny a diagnostické ústavy, které by měly fungovat jako nápravné zařízení, jedince naopak mohou upevňovat v tom, že jsou skutečně těmi devianty.

- *Racionální volba a „situační výklad zločinu*

Tato teorie tvrdí, že lidé nejsou ničím přinuceni pro kriminalitu, ale je to jejich samotná volba. Výzkumy poukazují na to, že se často stává u přestupků a běžných

krádeží, že se jedinci rozhodují právě pro toto jednání na základě situačního rozhodnutí. V praxi si můžeme představit to, že pokud člověk vidí prázdný dům s odemčenými dveřmi, situace mu nabízí šanci vykrást tento dům (Cornish, Clarke, 1989, in Giddens).

7. SHRNU TÍ

Člověk přichází na svět s potřebou okolních lidí, s potřebou společnosti. V průběhu svého vývoje se postupně socializuje, začleňuje se do různých společenství. Aby mezi jedinci mohl existovat, musí si osvojit různá pravidla chování a slušné mravy. Prostřednictvím různých teorií jsme si ukázali, že nestačí pouhá znalost norem společnosti. Jedná se o dlouhodobý proces poznání, porozumění, zvnitřnění a aplikování. Každý jedinec musí mít jisté mravní znalosti a dostatek informací o tom, co je žádané, dále musí porozumět normám a vidět smysl v jejich uplatňování. Cílem je pak zvnitřnění obecně platných norem a jednání podle nich.

Pojmy jako slušnost, etiketa a morálka mají spolu mnohé společné. Snaží se o to, nastolit ve společnosti řád a pravidla. Snaží se o to, aby nám společně na světě bylo dobře, abychom se dokázali dohodnout a svět byl bezpečným místem pro všechny. Usnadňují nám život ve společnosti, učí nás spolupráci, zdvořilosti, ohleduplnosti a empatii.

Naproti tomu v každé společnosti existují lidé, kteří se podle pravidel nechtějí chovat. Jedná se o tzv. devianty. Mohou to být jak jedinci, tak skupiny lidí. Musíme brát v úvahu, že v tomto případě vždy záleží na úhlu pohledu, a to, co nám přijde naprosto běžné a v pořádku, může být v jiné kultuře přijímáno právě jako deviantní. Mnoho vědců se zajímá o to, proč někteří lidé jdou proti společnosti, a přicházejí s názory, které vycházejí z asociálního chování. Představili jsme s různé teorie, které se snaží přijít na to, co vede ke vzniku deviace, avšak jsme nakloněni k tvrzení, že žádná z těchto teorií není platná pro všechny případy a univerzální.

PRAKTICKÁ ČÁST

8. CÍL PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je dopracovat se ke zjištění, co si dnes lidé různých věkových generací představují pod pojmem slušnost. Snažím se získat ucelený pohled skupiny. Dále budu porovnávat názory daných skupin mezi sebou a zjišťovat, zda je pojem slušnost chápán rozdílně v závislosti na věkové kategorii.

9. METODIKA

Pro realizaci praktické části jsem využila metodu strukturovaných rozhovorů, které jsem následně zpracovala kvantitativně. Dle možností respondentů jsem volila buď ústní, nebo písemné zpracování odpovědí.

Celkově jsem oslovila 100 respondentů. Výzkum byl uskutečňován vždy na vzorku dvaceti lidí z pěti různých věkových skupin. Jednalo se o děti v předškolním věku, děti navštěvující základní školu, generace mladých dospělých ve věku mezi 20 až 30lety, generace rodičů ve věku 40 až 55 let a generace prarodičů 70 let a více.

Prvními dotazovanými byly děti navštěvující mateřskou školu, kde jsem zvolila metodu skupinových rozhovorů především proto, aby byl pro děti výzkum co nejpříjemnější. Ostatní členy výzkumu jsem požádala o zpracování krátkého odstavce textu na dané téma, a poté jsem analyzovala všechna data. K osobním rozhovorům jsem se vrátila u nejstarší generace ze stejného důvodu jako v mateřské škole. Tentokrát jsem zvolila individuální rozhovory, aby každý měl prostor na vyjádření.

10. VÝSLEDKY

10.1. Děti předškolního věku

První skupinu mých respondentů představovaly děti ve věku 3–6 let, tudíž jsem své bádání realizovala v mateřské škole, čímž vyvstala otázka, jakým způsobem dotazování provádět, abych pro děti vytvořila co nejpříjemnější prostředí a tudíž se dočkala jejich názorů. Zvolila jsem formu skupinového rozhovoru.

Poté, co jsem se dotázala dětí, co si představují pod pojmem „slušnost“ jsem čelila zmateným pohledům či odpovědi bez názoru. Protože jsem nechtěla dětem vkládat do úst mé názory nebo jim dávat na výběr mezi tím, co slušné je a co není, snažila jsem se spíše jen opatrně nařukávat a trpělivě čekat, kdo se osmělí jako první a pokusí se svůj názor prezentovat. I z tohoto důvodu jsem zvolila metodu skupinové diskuze, jelikož jeden může pomoci druhému si něco vybavit.

Jak vyplývá z výše uvedeného, malé děti mají s tímto výrazem trochu problém. Nejde o to, že by nevěděly, co je dobré nebo co je špatné a pokud okolí, rodina a škola funguje tak, jak má, děti ví, co se od nich v této souvislosti očekává a co nikoliv. Zde byl problém spíše sémantického rázu, což je u takto malých dětí pochopitelné, nicméně poté, co jeden malý chlapeček takzvaně prolomil ledy, názory se jen kupily. Od této skupiny dotazovaných jsem očekávala odpovědi zaměřené na hodnoty a pravidla, a proto mě velice překvapilo, že první odpovědi již zmíněného průkopníka bylo:

„Slušnost znamená, že třeba dáma si neotevře dveře, ale nějaký chlap jí je otevře.“

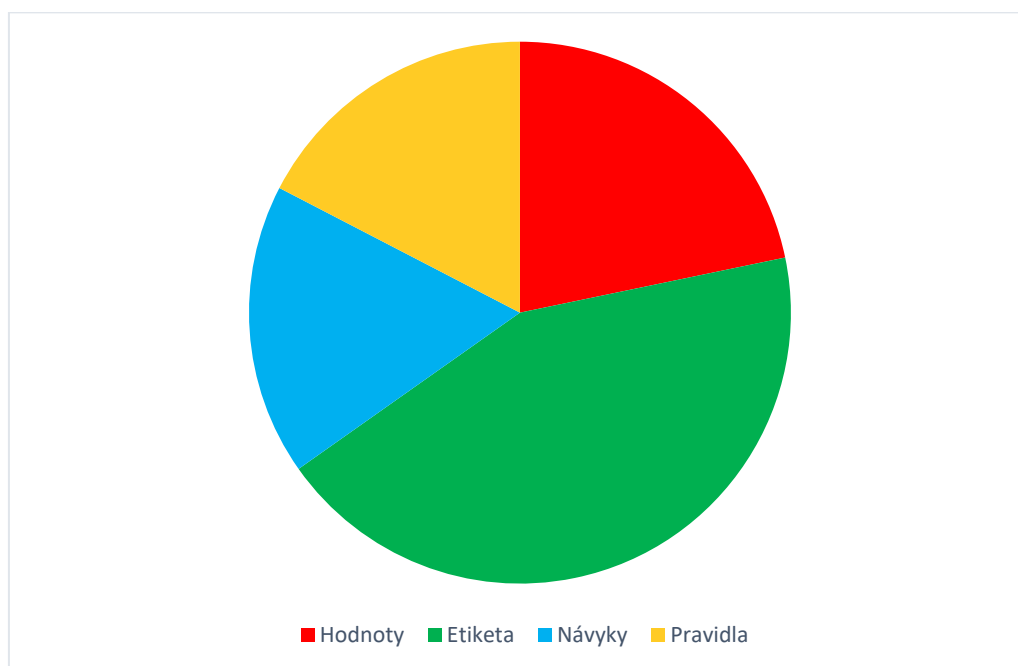
I jiné děti byly zaměřeny na etketu a například odpovídaly, že se nesmí telefonovat u stolu, protože to ostatní ruší, že se vzájemně zdravíme, poděkujeme či dokonce že chodíme slušně oblékaní. Další děti byly orientované spíše na návyky. Slušnost pro ně znamenala, že chodíme pravidelně k panu doktorovi nebo vylučujeme do záchodu. Vyskytly se také výpovědi, které byly zaměřené na hodnoty. Děti si představovaly, že slušnost je nebouchat kamaráda, být hodný a poslušný a nezlobit maminku. Někteří si představovali slušnost jako pravidla, například nekrmít zvířata v ZOO, nejedít na kole tam, kde je to zakázané a podobně.

Po shromáždění všech odpovědí je mohu shrnout a překvapivě zjišťuji, že děti

navštěvující mateřskou školu jsou ve většině případů orientované právě na etiku. Pod slušností si představují pravidla ve společnosti, podání ruky, pozdravení, poděkování. Činí mi velikou radost fakt, že i pro tak mladé občany neznámá slušnost pouze toto a že již v tak brzkém věku je pro ně slušné respektovat ostatní a nepouštět se do zbytečných konfliktů. Třebaže je to formulované trochu skrytě dětským jazykem, už pro předškolní děti je důležitá úcta k životu, poslušnost, hygienické návyky a společenské konvence.

Pro snadnější orientaci ve výsledcích přidávám graf, který nám odhaluje četnost daných odpovědí. Výpovědi jsem okódovala a rozdělila do 4 skupin podle nejvíce se vyskytujících pohledů. Každá skupina má svou barvu a přesné výpovědi najdeme v přílohách (viz příloha 1). Pro generaci nejmladších dětí byla stěžejní etiketa, které se týkalo 10 odpovědí. Nejčastěji se objevovaly odpovědi jako pozdrav a poděkování. Dále se odpovědi dětí zabývaly hodnotami. Z celkového počtu se 5 dětí zmínilo o tom, že je důležité být poslušný a hodný. Pravidlům a návykům se věnovaly vždy 4 děti.

Graf 1: Slušnost z pohledu dětí z mateřské školy

Zdroj: vlastní

10.2. Děti na základní škole

Druhá skupina respondentů byli žáci základní školy. Zaměřila jsem se na osmou a

devátou třídu. Výzkum jsem realizovala pomocí sociálních sítí, protože se domnívám, že mladé generaci je právě takový způsob komunikace blízký. Každý měl za úkol sepsat v krátkém odstavci, co si představuje pod pojmem slušnost.

Některé odpovědi byly stručnější a krátké, jiné překvapivě obsáhlé. V celku ale mohu říci, že děti ze základní školy se orientují také dost na etiketu. Pod slušností si představují hlavně pozdrav, slušnou mluvu, vkusné oblečení či uvolnění místa v autobuse starším lidem. Z některých výpovědí je patrné, že tato společenská pravidla berou jako povinnost, ale štvě je, že často dochází ke dvojímu měřítku a zdůrazňují, že se budou chovat slušně, pokud i ostatní se budou chovat slušně k nim.

„Když na nás ostatní nebudou nadávat, nebudou nás shazovat, tak my se také budeme chovat slušně a nebudeme je pomlouvat za zády. O tom je podle mě slušnost.“

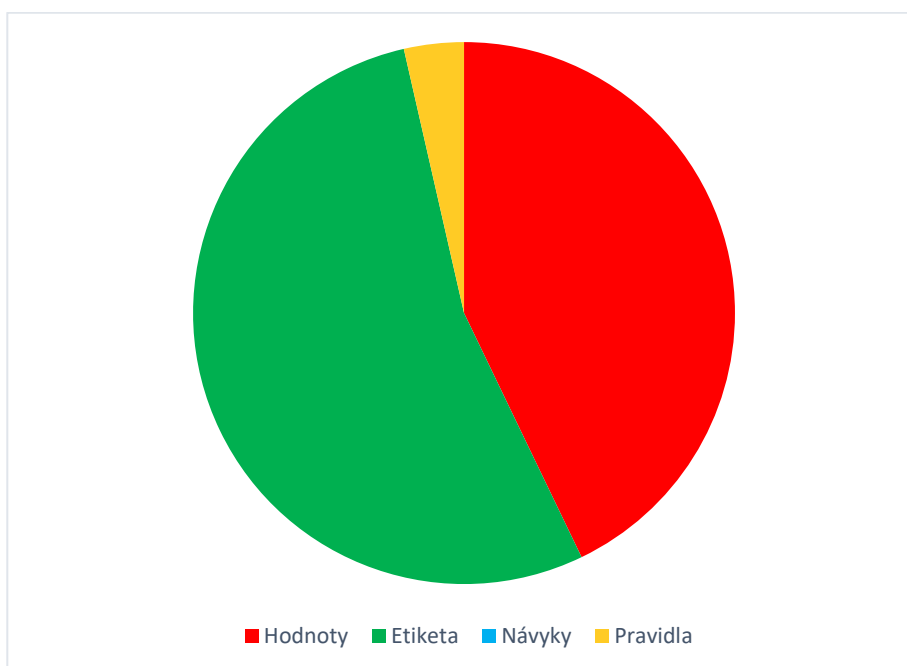
Čím jsou děti starší, tím více je kladen důraz také na hodnoty. Slušnost je pro ně také o respektu a pomoci druhým, čímž dáváme najevo, že si druhých osob vážíme. Ve výpovědích se dokonce můžeme setkat s prosociálností, kdy si slečna pod slušností představuje pomoc druhému člověku a nic od toho nečekat. Vychází ze svých zkušeností a popisuje s obdivem, co dále pro ni slušnost znamená:

„Mezi motorkáři je například taková krásná nevyslovená domluva, že si budou pomáhat. Takže když se nějakému motorkáři něco stane, všichni ostatní mu chtějí pomoc, aniž by od něj něco čekali. Podle nich je to slušnost.“

Z mnoha názorů této generace můžeme cítit jakýsi obdiv vůči slušnosti. Zmiňují slovo „gentleman“ v podstatě jako člověka, který je reálným superhrdinou dnešní doby. Postupně se děti začínají ptát po původu slušnosti, kde se slušnost bere, kde se jí učíme? Má v sobě každý člověk určitou dávku slušnosti, nebo se týká jen vyvolených? Ti, kteří se na takové otázky ptají, se shodují na tom, že určitou slušnost má v sobě každý a učí se jí především v rodině již od narození.

V grafickém zpracování odpovědí můžeme vyčíst, že pro žáky je slušnost otázka především etikety, ale v porovnání s mateřskou školou narůstá i význam hodnot. Nejčtenější odpovědi v oblasti etikety bylo pozdravení, tak odpověděla půlka z dotazovaných a slušná mluva bez vulgarismů. Hodnotami se zabývalo 12 dětí, kdy je pro ně nejdůležitější respektování druhých osob, což najdeme v 10 výpovědích, a pro 5 dětí je stejně tak důležitá pomoc druhému (viz příloha 2).

Graf 2: Slušnost z pohledu dětí ze základní školy

Zdroj: vlastní

10.3. Mladí dospělí

Třetí skupina, ve které jsem realizovala svůj výzkum, byli moji vrstevníci, a tedy generace mladých dospělých. Stejně jako u předchozích dotazovaných jsem sbírala odpovědi prostřednictvím sociálních sítí, kde mi každý poslal odstavec na dané téma. Tato generace jako první nepotřebovala doplňující otázky a ochotně se rozepisovala o slušnosti. Pravděpodobně to bylo tím, že jsme si věkově nejblíže a nejvíce si rozumíme, avšak také je znát, že v tomto věku má každý z nás již o něco ucelenější názory, než tomu je u mladších generací.

Při rozboru odpovědí dotazovaných a této skupiny vůbec si poprvé respondenti začínají všimnout toho, jak je pojem slušnost rozsáhlý a že ho nelze nějakým způsobem

zjednodušit či zobecnit. Také už má generace vyzdvihuje důležitost slušnosti a je si vědoma faktu, že je základem komunikace.

„Všichni jsme ovlivňováni okolím a jeho chováním a já sama se chovám a cítím líp s člověkem, který se ke mně chová slušně a jedná se mnou rozumně než s člověkem, který se ke mně chová bez jakéhokoliv vychování.“

Dále se také poprvé objevuje vývoj pojmu, což si můžeme představit tak, že pojem slušnost se ve svém významu postupem času neustále mění. Například to, co bylo dřív neslušné, dnes už tak brát nemusíme. Postupně se rozšiřují hranice slušnosti. Také je zdůrazňována důležitost územního ohraničení a kultury. To, co vnímáme my v České Republice jako slušné, pro cizince být slušné nemusí a naopak.

Tato generace více hloubá nad tím, kde slušnost vzniká. Všichni se shodují, že nejdůležitějším prvkem při tvorbě slušnosti je rodina. Z rodiny si odnášíme základní pravidla do života, protože si zpočátku jako děti tvoříme názory podle autorit. Spíše přejímáme názory našich rodičů, necháváme se vést a vychovávat.

„Výchova rodičů je podle mě ta nejdůležitější a nejhlavnější věc základu slušnosti.“

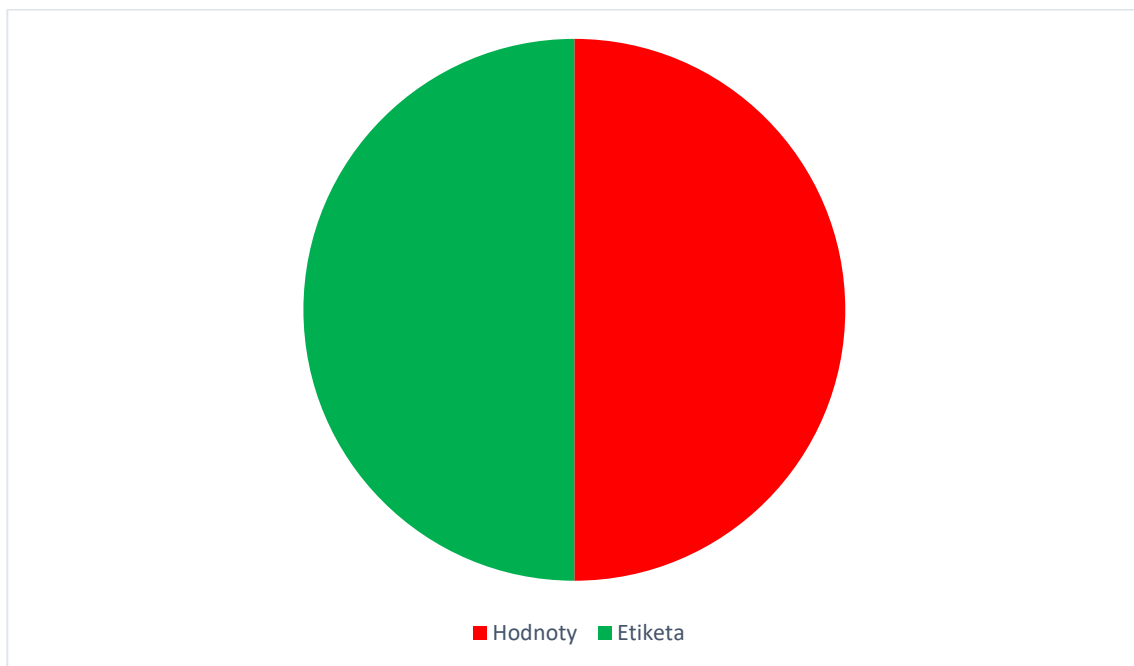
Tak jako v předešlých skupinách i tato si často pod pojmem slušnost představuje etiketu a společenská pravidla, ovšem postupně s narůstajícím věkem se zvyšuje důležitost hodnot. Názory, že slušnost je hlavně o úctě k bližnímu, že slušní lidé tolerují názory ostatních, chovají se k nim ohleduplně a pomáhají těm, kteří to potřebují, se dostávají na stejnou úroveň, jako hodnoty.

„Slušnost je pro mne především o respektu, pomáhání ostatním a chováním se slušně, čemu nás učí rodiče od narození. Za slušné chování považuji takové chování, při kterém nezasahujeme do osobního prostoru osoby a neponižujeme ji.“

Mladí dospělí si jsou vědomi toho, že slušnost je důležitou součástí společnosti. Z výpovědí můžeme soudit, že se rádi chovají slušně, je jim to výchovou přirozené, ale očekávají, že pokud slušnost projeví, bude jim okolím opětována. Proto je více než z jiných skupin právě z této generace cítit očekávání. Očekávání jak od mladších generací, které máme možná tendenci trochu slušnost doučovat, tak i očekávání od starších lidí, kdy čekáme, že jsme již rovnocennými partnery v komunikaci.

Graf nám ukazuje, jak se v dané generaci vyrovnal poměr mezi hodnotami a etiketou. 12 výpovědí se zaměřuje na etiketu, kdy se téměř v každé vyskytuje pozdravení a poděkování. Druhá polovina účastníků mluví především o hodnotách. Nejčastěji uvádí, že slušnost je pro ně respektování a tolerance ostatních (viz příloha 3).

Graf 3: Slušnost z pohledu mladých dospělých (20 až 30 let)

Zdroj: vlastní

10.4. Rodiče

Čtvrtá skupina, které jsem se dotazovala, byla ve věku rodičů, což odpovídá přibližně 40–55 let. Stejně jako u předchozích skupin jsem využila sociálních sítí a položila každému otázku, co si představuje pod slušností.

Odpovědi této skupiny byly v porovnání s ostatními nejucelenější a nejobsáhlejší a poprvé se zde objevuje i tendence zvažovat více pohledů na slušnost. Tak jako u předešlých skupin, i zde se objevuje slušnost z pohledu etikety – především pozdrav a kultivovanost v řeči. Je to ale první skupina, ve které naprosto dominují hodnoty jako nejdůležitější význam slušnosti. Lidé tohoto věku často uvádí vlastnosti, které by měl mít slušný člověk. Nejčastěji se objevuje, že by měl být taktní, tolerantní, citlivý k ostatním, měl by mít schopnost empatie, být milý, vřelý a usměvavý. Občas se objeví mírné zklamání, z důvodu absence slušnosti. Někteří jedinci si jsou vědomi, že i my samotní

očekáváme slušnost, ale zapomínáme ji dávat.

„Slušnost je to, co se v dnešní době trochu zapomíná. Víceméně je to, co všichni vyžadujeme, ale už se málokomu povede to předat dál. Je to respektování a úcta ke druhé osobě.“

Slušnost je generací vnímána jako základ komunikace a podstata soužití ve společnosti. Proto není divu, že se zde objevuje i zlaté pravidlo nečinit druhým to, co nechceš, aby oni činili tobě. Často lidé hloubají nad tím, kde slušnost vzniká, a tak jako tomu bylo u předchozích skupin se shodují, že nejdůležitější základy si osvojujeme v rodině. S počátečními projevy slušnosti se setkáváme opravdu v brzkém věku, kdy první slůvka jedinců představují právě pozdravení.

Zprvu se skupina zaobírá myšlenkou, že slušnost člověk musí opravdu cítit. Není to jen věc naučená, kterou ukazují světu a sám si myslím něco jiného. Všechny důležité normy dané společností bychom měli mít zvnitřněné.

„Slušnost je rozpoložení našeho vnitřního já. Slušnost, která je pouze mechanicky předstíraná není skutečnou slušností, ale pokryteckou přetvářkou.“

„Lidská slušnost přirozeně vychází ze samého nitra povahy.“

Pro tuto generaci je důležité srdce, láska, autentičnost a kongruence. Každý si přeje žít ve světě, ve kterém má své místo, kde ho ostatní respektují a projevují mu úctu. Z odpovědí dále vyplývá, že ale nechtějí, aby ostatní pouze takovou podobu slušnosti předstírali. Pokud chceme člověka označit za slušného, měl by to cítit v sobě.

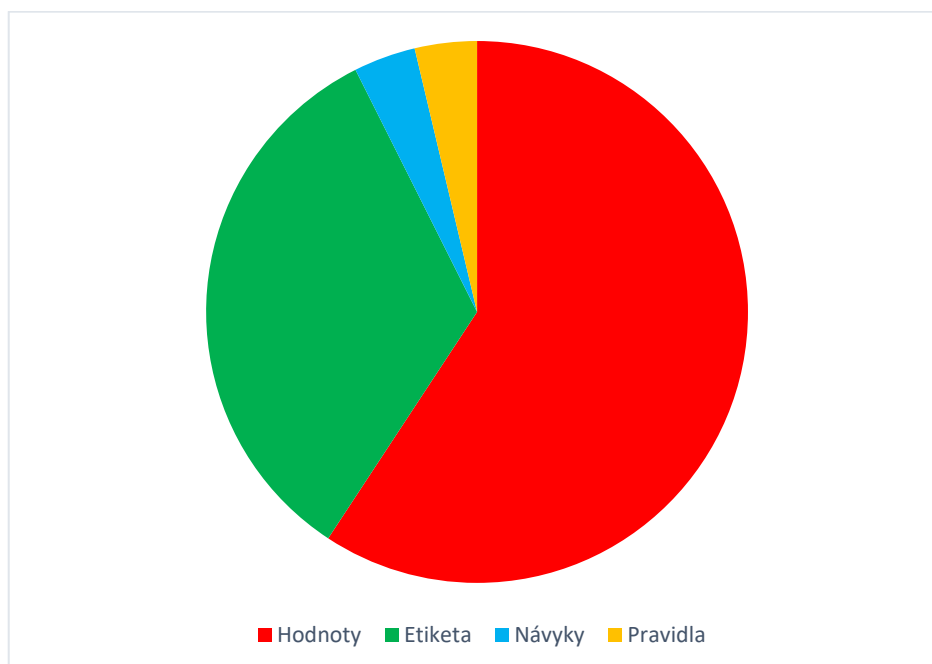
„Slušnost je dar, je to společenská forma. Základem je ale i srdce.“

„Slušnost společenská zahrnuje zvyky a pravidla, kde jednáme čistě mechanicky, bez přemýšlení. Stačí nám k životu? Někomu možná ano, ale slušnost zahrnuje mnohem víc...“

Graf prezentuje, že rodiče vidí ve slušnosti především hodnoty. Stále zůstává význam etikety, ale je nižší než u předchozích generací. 16 lidí se vyjadřuje o slušnosti především z hlediska hodnot, z toho 11 z nich se zaměřuje na respektování druhých a 5 vyzdvihuje důležitost být ostatním nápomocen. Nejčastější odpovědi z oblasti etikety je

pozdravení a kultivovanost v řeči (viz příloha 4).

Graf 4: Slušnost z pohledu generace rodičů (40 až 55 let)

Zdroj: vlastní

11. Generace ve věku 70+

Pátá a poslední generace, ve které jsem prováděla výzkum, byla ve věku prarodičů, což odpovídá věku přibližně 70 a více. Tentokrát jsem se opět vrátila k rozhovorům, abych připravila co nejvhodnější podmínky pro danou generaci. Jelikož v okolí nemám dostatečný počet respondentů, chtěla jsem navštívit seniorský dům v Českých Budějovicích, ale mým požadavkům nevyhověli. A tak jsem se rozhodla vyjít do ulic a oslovovat jednotlivce na veřejných prostranstvích.

Jak jsem očekávala, generace v tomto věku byla velmi sdělná a ráda mně vyprávěla o svých životních osudech, které ne vždy souvisely s mou otázkou. I tak jsem byla vděčná za ochotu, kterou mi lidé projevovali, a svým způsobem jsem vždy význam slušnosti v rozhovoru mohla vyhledat v kontextu. Pro skupinu bylo charakteristické, že snad každý zmínil nejednoznačnost pojmu slušnost. Není jednoduché ho definovat pár větami, a tak se často uchylovali k příkladům.

„Slušnost je relativní pojem. Záleží na tom, jak to člověk myslí. Například slušnost mezi lidmi, slušnost je pozdravit mladší staršího, slušnost je pomoci ženě,

když to potřebuje, dát jí přednost...“

Jako tomu bylo u předchozích skupin, i zde se objevuje pohled etikety – kdo koho pozdraví, kdo dá komu přednost, nepředbíhat ve frontách a podobně. Dále mají významnou roli hodnoty – chovat se k lidem ohleduplně, nesáhnout nikomu na život, mít úctu ke světu, kde žiji, respektovat ostatní a nepovyšovat se nad nikoho.

Poslední skupina vychází značně ze svých zkušeností, které bohužel vcelku vyznívají negativně. Výpovědi jsou prostoupeny zklamáním nejstaršího pokolení z mladších generací. Možná je to právě tím, že slušnost se v průběhu let mění, hranice se zvětšují, a to, co bylo neslušné dříve, je dnes už vnímáno jinak. Často se ubírají k tomu, že dříve bylo všechno jinak.

„Slušnost dnes není jen tak k vidění. Dříve byli učitel, farář a starosta hlavními postavami ve vsi, byla k nim naprostá poslušnost. Zvali se domů na oběd, v ty časy i já jsem byla někdo.“

Z příkladu nám plyne, že může být problém také v tom, že lidé si pod slušností představují naprostou poslušnost, ať už je zvnitřněná či předstíraná. Jako první se nám objevuje, že slušnost není jen záležitost mezi lidmi, není to jen otázka komunikace a společenského soužití. Slušnost a úctu je třeba projevovat i světu, tím že se o něj staráme.

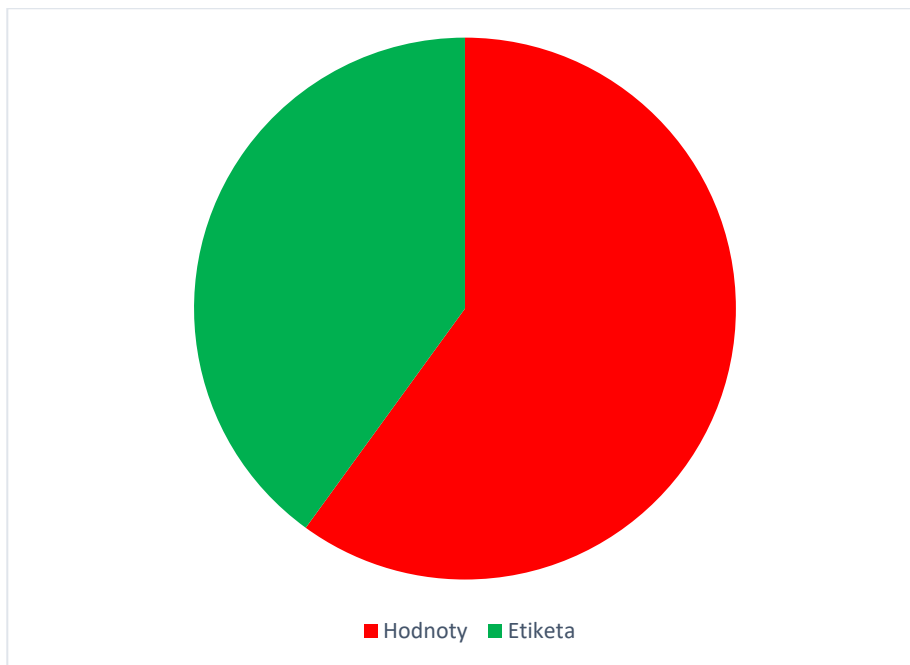
„Ono to není tak jednoduché, například slušnost vůči světu. Zrovna jsem šla okolo kontejnerů a v okolí je takový nepořádek. Lidé by to neměli takto odhazovat. Měli by mít nějakou úctu ke světu, kde žijí. A měli by se tu chovat slušně.“

Poslední výzkum s nejstarší generací byl i pro mě nejnáročnější, protože odpovědi byly prostoupeny spousty emocí. Lidé si ohledně slušnosti nesou křivdu, ať už banální v podobě absence pozdravu, tak i extrémní v důsledku ublížení na zdraví. Celkové ladění bylo spíše negativní, a tak se v závěrečném shrnutí budu zabírat otázkou, proč tomu tak je. Proč mladé generace jsou nadšené ze slušnosti, mají k ní obdiv, starší do ní vkládají s láskou sami sebe a nejstarší občané jsou zklamaní?

V grafu vidíme, že u této generace je dominantní význam hodnot před etiketou. Hodnotami se zabývalo 14 účastníků, kde se nejčastěji objevovala důležitost úcty

a respektu k životu a druhým lidem. 8 respondentů se věnovalo etiketě, kde se nejvíce zaměřovali na pozdravení (viz příloha 5).

Graf 5: Slušnost z pohledu prarodičů (věk 70+)

Zdroj: vlastní

12. DISKUZE

V této části bakalářské práce se budu zabývat porovnáním výsledků s odbornou literaturou. Zaměřím se na spojitost mezi vývojovou psychologií a výpověďmi respondentů. Ke komparaci využiji především myšlenky Marie Vágnerové (2000).

Pro předškolní věk je charakteristické, že myšlení dětí je konkrétní, názorné a projevuje se v něm absolutismus. To si můžeme vysvětlit tak, že především operují v mysli se známými věcmi a představami, lépe se jim chápe pojem, pokud si představí konkrétní předměty, způsoby chování či situace. Potřebují příklad, o který se mohou opřít. Proto se i v odpovědích nejčastěji vyskytují konkrétní příklady, kdy se člověk chová slušně. Dětem trvalo delší dobu, než si uvědomily, co všechno si mohou vybavit pod slušností a nejvíce k rozmluvení jim pomohl právě příklad, který uvedl jejich kamarád. Vnímají pravidla s definitivní a nespornou platností a chtějí, aby normy dodržovali všichni stejně. Co se týče osvojování norem, v daném věku dítě považuje za správné to, co určí dospělí, a tak často si pod slušností představují například poslouchání rodičů. Pro dítě je důležitý vzhled druhých, domnívá se, že to co je hezké, je zároveň také dobré, a tak se promítá do výpovědí i atraktivní vzhled. Z výroků dětí si můžeme povšimnout, že si jsou již vědomy rozdílů pohlaví a sociálních rolí, což se promítne například v přednosti dam při vcházení do dveří a podobně.

Děti dokončující povinnou školní docházku mají vysokou potřebu získat přijatelnou pozici ve světě. Postupem dospívání již nejsou děti kladně přijímány bez ohledu na jejich chování, jak tomu bylo doposud. Dochází k mnoha změnám, které přispívají na jejich nejistotě. Zdá se, jako by potřebnou bezpečnost nacházeli právě ve slušném chování. Z výsledků je patrné, že kavalír je pro děti osobnost, kterou by také chtěly být, a jsou si vědomy, že pokud se k nim lidé chovají slušně, je jim to velice příjemné. V určitém věku si děti modelují fantazijní ideál sebe sama, jaký by si přály být, a tak mají touhu působit na ostatní mile a sympaticky. Období puberty je také známé výraznými tělesnými změnami. Vzrůstá zájem o vlastní tělo, jak vypadám, jak se oblékám a celkový vzhled je pro děti velice důležitý. Proto si slušnost děti překládají také jako být vhodně oblečený do společnosti, a to nejen podle aktuálních trendů, ale také nezapomínají na hygienické zásady. Myšlení školáků se značně mění. Na rozdíl

od předškolních dětí již zvládnou abstraktně přemýšlet a uvažovat o světě. Mají velkou potřebu hloubat o světě, jaký by mohl či měl být. Stejně tak, když jedinec získá schopnost hypotetického myšlení, je jím tak uchvácen, že ho začne pokládat za všemocné. Proto často děti tvrdí, jak jsou věci nesmyslné a nechápou trvání ubíjejících vztahů. Jsou velice kritičtí a domnívají se, že vše má jednoduché řešení. Vše se odráží v odpovědích a v pozitivním vztahu ke slušnosti.

Mladí dospělí přicházejí do pozice, kdy nabývají sebejistoty a určité zralosti. Začínají přijímat zodpovědnost a nové povinnosti, které jdou ruku v ruce s životem dospělého. Tato životní etapa je spjatá s určitým sociálním očekáváním, které je-li plněno, nabízí nové kvality a role. Již v předchozí kapitole při shrnutí výsledků jsme si všimli, že generace je spojena s očekáváním, jak už od společnosti směrem k ní, tak i od generace ke společnosti. Na jedince je vytvářen určitý nátlak například tehdy, když se objeví zásadní životní změny a člověk, který se nepřizpůsobí společnosti, by mohl být zavrhován. Naproti tomu mladí dospělí očekávají, že mají důstojné místo ve společnosti a jak už i z našeho výzkumu vyplývá, vzrůstá důležitost respektu. Oproti předchozí skupině je rozvoj myšlení ovlivněn převážně zkušeností, což se promítlo i do výzkumného šetření. Na základě svých zkušeností určují, co je slušné, co jim bylo příjemné a jaké chování očekávají od druhých. Mladí lidé se zaměřují na právo a pořádek, který usnadňuje život ve společnosti. A tak příkládají slušnosti velký význam.

Pro období starší dospělosti je charakteristické, že pozvolna dochází ke zhoršování tělesných funkcí, začínají se objevovat drobné obtíže a změny s tím souvisí i nátlak na transformaci hodnotového systému. Ubývá prestiže, která s sebou nesla tělesnou atraktivitu, a proto se lidé před tělesností zabývají daleko více psychickou stránkou člověka, a tak i jejich výpovědi jsou nejvíce orientované na hodnoty. Lidé jsou životně zkušenější, nebývají již tak jednostranní, jako tomu bylo doposud, což se ukazuje i na jejich názorech ohledně slušnosti. Člověk si je vědom, že většina úspěchů je pomíjivá, či nepřináší enormní uspokojení, a tak lidem jde daleko více o opravdové kvality. Proces stárnutí také pozměňuje postoje ke druhým. Zvyšuje se otevřenost a schopnost projevovat sympatii ke druhým, aby došlo k posílení těchto projevů.

Nejstarší generace seniorů prochází také velkými tělesnými změnami. Proměňuje

se viditelně vzhled člověka, a to může mít vliv na zhoršení jeho sociálního statusu. Přibývá nových omezení. Starší lidé hůře vidí, slyší, pomaleji se pohybují a obtížněji se orientují v prostředí. Špatně rozumí novým situacím nebo se něco nového učí, a proto se také všemu novému přizpůsobují velice těžce. Hranice slušnosti se ale v průběhu let rozšiřují, což je pro starší občany občas nepřijatelné, a tak nejedem člověk vzpomíná, že dříve bylo lépe. Odmítají změny v oblasti hodnot a norem, protože stálost řádu nabízí lidem pocit bezpečí. Pro seniory je velice důležité nekompromisní respektování pravidel, protože jim umožňuje dobře se orientovat ve společnosti. Tato potřeba se může projevit moralizováním, které má daná generace v oblibě. Prarodiče žijí v mírné nejistotě mezi lidmi, protože již nestačí držet krok a občas novým věcem vůbec nerozumějí, a proto jsou daleko více vztahovační a podezíraví. Ze všech těchto vývojových změn může pocházet jejich pocit zklamání ze slušnosti.

Všechny tyto informace nejsou obecně platné a měli bychom se vyhnout generalizaci. Nenajdeme na světě dvě stejné osoby, protože každý člověk je originál, a proto ani tyto pohledy nemůžeme brát jako jediné a definitivní pro vybranou generaci.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak různé věkové generace pohlížejí na slušnost.

V teoretické části jsem se snažila rozklíčovat pojem slušnost. Zpočátku jsem se věnovala osobnosti a lidským potřebám, abych zdůraznila důležitost sociálních interakcí. Pak jsem plynule přešla k důležitým pojmům, jež souvisejí s danou tematikou. Zaměřila jsem se etiku, morálku, etiketu, zdvořilost a takt. Pojmy mají mnoho společného, a přece se liší. Zaobírala jsem se otázkou, jak probíhá proces zvnitřnění norem a poslední kapitolu jsem věnovala deviantnímu chování, což je takové chování, které se od společenských pravidel odlišuje.

V praktické části jsem získávala názory jednotlivých generací, co si představují pod slušností. Veškeré odpovědi účastníků jsem roztřídila do čtyř kategorií podle hlavního zaměření vnímání pojmu: slušnost jako etiketa, slušnost jako pravidla, slušnost jako návyky a slušnost jako hodnoty. Pro lepší orientaci jsem každou generaci graficky ztvárnila, aby bylo na první pohled jasné, které názory byly pro skupinu stěžejní. Nejmladší děti si pod slušností představovaly nejčastěji etiketu. Děti ze základní školy také slušnost definovaly spíše skrze společenská pravidla, ovšem postupně s rostoucím věkem přibývá důležitosti hodnot. Skupina mladých dospělých pak definovala slušnost z půlky jako etiketu a z půlky jako hodnoty. Generace rodičů se zaměřovala nejvíce na hodnoty, které převažovaly i u nejstarších respondentů. Tím jsem zjistila odlišnost mezi generacemi. Každá skupina se na slušnost dívala trochu jinak. V průběhu lidského života se pohled na slušnost proměňuje. Toto zjištění mě nastartovalo pro hlubší zájem o danou problematiku. Emoce, které doprovázely výpovědi respondentů, byly velice odlišné, a tak vyvstala nová otázka, proč je tomu tak. V diskuzi jsem se proto snažila najít odpověď. Pomocí vývojové psychologie, jsem procházela skupinu po skupině a nacházela možné důvody, proč lidé odpovídali právě tak, jak odpovídali. Nemůžeme se, ale na výsledky dívat definitivně a zobecňovat je na celou populaci, protože každý člověk je originál. Výzkum je přínosný především pro mě samotnou, protože mi pomohl rozkrýt pojem slušnost do takové podoby, která mi pomůže podporovat „slušné chování“ u dětí předškolního věku v mateřské škole.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-030-6.

BAYER, Alois a Ivan ŠRONĚK. *Společenský styk a diplomatický protokol*. Praha: VŠE, 1995. ISBN 80-70795-07-7.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-8-X.

FREUD, Sigmund. *Sigmund Freud: spisy z let 1925-1931*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

HASS, A. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-7249-010-9.

HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-154-1.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe [Portál]. ISBN 80-7178-888-0.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MASLOW, A. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.

SEKNIČKA, Pavel a Anna PUTNOVÁ. *Etika v podnikání a hodnoty trhu: aktuální metody a nástroje etického řízení, uplatnění etických hodnot, norem a standardů v podnikání, vztahy mezi rizikem a nejistotou v tržním prostředí*. Praha: GradaPublishing, 2016. ISBN 978-80-247-5545-8.

SVOBODOVÁ, E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010. ISBN 978-80-87553-64-0.

ŠPAČEK, Ladislav. *Nová velká kniha etikety*. 2., rozš. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1954-5.

ŠRONĚK, Ivan. *Etiketa a etika v podnikání*. Praha: Management Press, 1995. ISBN 80-85603-94-2.

VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-108-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

SEZNAM POUŽITÝCH GRAFŮ

Graf 1: Slušnost z pohledu dětí z mateřské školy	32
Graf 2: Slušnost z pohledu dětí ze základní školy	34
Graf 3: Slušnost z pohledu mladých dospělých (20 až 30 let)	36
Graf 4: Slušnost z pohledu generace rodičů (40 až 55 let)	38
Graf 5: Slušnost z pohledu prarodičů (věk 70+)	40

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Odpovědi dětí z mateřské školy

Legenda: etiketa hodnoty návyky pravidla

„Slušnost znamená, že třeba dáma si neotevře dveře, ale nějaký chlap jí je otevře.“

„Že si nemůžeš káknout do trenek, ale do záchodu.“

„Že čůráme do záchodu.“

„Když je někdo v ZOO, nedáváme zvířatům nic k jídlu.“

„Nesmí se krkat a prdět u stolu.“

„Nesmí se telefonovat u stolu, protože tam někdo papá, a protože tam někdo jí a toho kdo tam jí by to mohlo rušit.“

„Že máš být hodný.“

„Pozdravit, říct dobrý den, dobré ráno.“

„Neslušný člověk nepozdraví, nechodí k panu doktorovi a nechodí do školy a zlobí maminku.“

„Když nám mamka řekne, že nesmíme jezdit, tak nebudeme jezdit.“

„Nebouchá kamarády.“

„Že nosíš ve vlasech mašle.“

„Když všichni zdraví ve školce na procházce.“

„Říkáme dobrou chuť u oběda.“

„Že máš šaty jako princezna, jsou čisté a voňavý.“

„Že nekřičím u pana doktora.“

„Když jdeme ven, tak holka jde první.“

„Když se mi chce venku čurat, tak si dojdu na trávu.“

„Slušnost je, že posloucháme maminku, nebo si pro nás přijdou čerti.“

„Neběháme mezi stolečkama a s nůžkami.“

Příloha 2 – Odpovědi dětí ze základní školy

Legenda: etiketa hodnoty návyky pravidla

„Správné chování k ostatním lidem, vyjadřování se aniž bych tím někomu ublížil. Nepoužívat sprostá slova. Nešťourat se v nose. Pomáhat ostatním pokud potřebují a chtějí. Zdravit. Chodit vkusně oblekaní. Při jídle nesrkat, nemlaskat.“

„Neubližovat dětem a neříkat sprostá slova. Zdravit starší občany.“

„Já si pod slovem slušnost představuji vychovanost, což znamená například, že slušně pozdravím starší osoby. Podle mě také pod pojmem „gentleman“ je jinak slušný člověk. Slušnost je i o respektu k druhým a o pomáhání ostatním.“

„Slušnost pro mě znamená mít úctu ke starším, chovat se mile k lidem, zdravit starší lidi a ne být drzý.“

„Když se k nám budou chovat slušně ostatní – nebudou na nás nadávat, nebudou nás shazovat, tak my se také budeme chovat slušně a nebudeme je pomlouvat za zády, jací jsou a tak dál. O tom je podle mě slušnost.“

„Být slušný k ostatním lidem. Být slušně vycpaný. Pomáhat lidem v nouzi. Musí pozdravit kamkoli přijde. Být zdvořilá ke starým lidem.“

„Slušnost je podle mě, že se lidé k sobě chovají slušně, neboli se umí rozesmát slušně bavit i chovat jako poděkovat a tak dál.“

„Tak musíme děkovat. Staré lidi zdravit. Slušnost je to, když řekneme starým lidem, aby si sedli místo nás třeba v autobuse. Když nejsme drzí ve škole.“

„Řekla bych, že slušnost je hodně podobné slovu zdvořilost nebo úcta. Jako je třeba zdvořilé chování nebo úcta k člověku. Úctou bych také nazvala něco jako respekt nebo také vyjádření toho, že si dané osoby vážíme. Pozdrav bych dala určitě jako základ slušnosti, protože dnes už je na světě několik lidí, kteří raději dělají, že se nevidí nebo

neznají, než aby dali najevo nějakou tu úctu a pozdravili se. Ať se jedná o pozdrav kamaráda či dospělého. Hlavně je určitě důležitá slušnost na veřejnosti nebo ve společnosti: nekouřit v prostorách, kde to není dovoleno nebo v blízkosti lidí, kterým je to nepříjemné; přinést dárek na oslavu narozenin; neskákat lidem do řeči; že tykáání u osob, které si vykaží, nabízí žena; nemluvit vulgárně; nemlaskat při jídle; nejíst, dokud nejsou u stolu všichni nebo nedostali jídlo všichni, kteří se mají účastnit; pustit staršího člověka nebo těhotnou ženu sednout v MHD; že mladší zdraví první staršího atd.“

„Každý si představí něco jiného. Podle mě je slušnost občas někomu pomoci a nic od toho nečekat. (Například pustit starou paní sednout si v autobusu) Slušnost je ale i za něco poděkovat a to by měla být odměna pro ty, co takhle pomohou. Mezi motorkáři je například taková krásná nevyslovená domluva, že si budou pomáhat. Takže když se nějakému motorkáři něco stane, všichni ostatní mu chtějí pomoc, aniž by něco od něj čekali (peníze nebo tak). Podle nich je to slušnost. Podle mě nějakou určitou slušnost má v sobě každý člověk, každý je k tomu aspoň částečně vychován. Jen se to u někoho projeví více a u někoho méně. Slušnost je samozřejmě taky pozdravit kamkoliv vejdu a taky všechny, které znám. To se učí od mala všechny děti. Vlastně většinu těch základních slušných věcí se učí od mala. Jako například jak se chovat ve společnosti. Kluci se učí, že holka vchází do dveří první a mají se jí otevírat dveře. Jsou to takové maličkosti, ale člověka to potěší. Hodně lidí totiž už teď nevěří na slušnost lidí, lidí jako jsme my - dospívající.“

„Slušné oblékání, chodím vždy v čistém oblečení.“

„Chovat se podle pravidel, takže například když jdu do divadla, nepůjdu tam v tepláčkách, ale žena si vezme šaty a muž oblek.“

„Myslím, že slušnost je o respektu ke druhým, tím, že třeba pustím starší paní sednout, pomůžu ostatním, když to potřebují atd.“

„Chovat se tak, abych neublížoval ostatním.“

„Nekouřit na zakázaných místech, pozdravit, poděkovat, poprosit.“

„Slušné je používat antiperspirant a neobtěžovat ostatní svým zápachem, protože je tím omezují.“

„Já si představuju pomáhat druhým v nouzi, mít respekt a úctu ke starším lidem.“

„Slušné je chodit do školy, když je to u nás povinné, mít jednu manželku a nepodvádět ji a nikomu neubližovat.“

„Je třeba zdravit lidi, které znám a je slušné zdravit i ty, co neznám.“

„Podle mě je slušnost hlavně o tom, nebýt drzí a umět se chovat, to nám říkají vždy rodiče, ale někdy je to těžké. Zvláště, když se tak ostatní nechovají k nám.“

Příloha 3 – Odpovědi z generace mladých dospělých

Legenda: etiketa hodnoty návyky pravidla

„Představím si dodržování nějakých morálních etických pravidel. Např. v MHD pustit sednout starší lidi nebo zdravit učitele. Někaký projev chování, který se od nás očekává.“

„Slušnost vidím v tom, že lidé uvolňují místa v autobuse starším, ctí pravidlo, že nejprve se vychází, a pak vchází, zdraví své sousedy a známé kdekoli je potkají. Dále slušní lidé zdraví i cizí lidi, pokud je potkají v místě, kam přišli za stejným účelem. (Především v čekárně apod.) Pomohou osobám, které o pomoc požádají. (Žena s kočárkem, která nastupuje do MHD, babička nastupující do vlaku apod.) Slušní lidé tolerují názory ostatních a nesnaží se je k něčemu přemluvit, ale také ctí své předky a případně se o ně starají, pokud to potřebují.“

„Slušnost neboli správné chování především na veřejnosti by měl umět každý z nás. Slušné chování nás učí už naši rodiče od dětství například slušně pozdravit. Ve škole nás také učili v občanských naukách k slušnému chování. Podle mého názoru každý z nás nějaký ten základ slušnosti umí a používá každý den. Ale bohužel někteří mladí lidé především náctiletí slušné chování moc nepochytili, ale každý na to jednou přijde, že slušnost je základ komunikace.“

„Dle mého názoru slušnost je něco, co má v sobě každý. Každý přirozeně ví, co se od něj očekává. Je důležité zdravit ostatní, poděkovat nebo poprosit, když mám za co. Chovat se mile a příjemně.“

„Slušnost je hlavně o respektování druhých. Pro mě neslušný člověk je takový, který

zasahuje do mého osobního prostoru a stojí si za svým, cpe mi své názory a nerespektuje mě.“

„Slovo slušnost v sobě nese spoustu významů. Můžeme si představit základní pravidla jako pozdrav, pustit staršího člověka sednout nebo také pomoc druhým lidem, nehádavá komunikace s ostatními.“

„Pod slušností si představím morálku a nějaké hodnoty, které v sobě nosím, co je pro mě důležité, co bych v životě chtěl nebo nechtěl udělat.“

„Slušnost se projevuje v chování, kdy se snažíš porozumět druhým lidem, respektuješ je a snažíš se jim neublížit, naopak pomoci, když to potřebují.“

„První, co mě hned napadá je, že jsou jisté způsoby, jak by se člověk měl chovat ve společnosti, když jdeme do restaurace, tak se chováme jinak, než když jíme doma. Spoustu věcí ve společnosti nejsou vhodné, a tak je dobré mít čisté oblečení, vhodné způsoby chování a tak dále.“

„Například mluvit bez sprostých slov, snažit se být vzorem pro druhé lidi.“

„Všichni očekáváme, že když se budeme chovat slušně my, tak i ostatní se k nám budou chovat slušně. Myslím, že to opravdu funguje. Jen musíme být občas trpělivější.“

„Existuje spousta pravidel, co naše společnost uznává za slušné například kam si obléknout jaké oblečení, kdo má koho pozdravit, kde si sundáváme boty, ale také ty opravdu důležité zná každý z nás.“

„Slušné je mít úctu k životu, ať už lidský, tak i ostatní. Být vděčný za to, že jsem se mohl narodit a chovat se podle toho. V podstatě to už říká Bible, co je slušný.“

„První věc při vyslovení slova slušnost mě napadne pozdravení – věc, kterou nám naši rodiče vštěpovali již od dětství a našich prvních slůvek. Pojem slušnost je asi velmi rozsáhlý a nelze ho nějakým způsobem zobecnit a neustále se vyvíjí, - co bylo neslušné dřív, teď už nemusí být neslušné vůbec. Obecně pod tím vnímám nějaké chování, které je sociálně vnímáno jako to správné – chovat se tak, jak to společnost, resp. kultura, ve které se nacházíme, vyžaduje, očekává - v tuhle chvíli mě napadá například pustit staršího člověka sednout, pozdravit při příchodu do místnosti, smeknout pokrývku hlavy, - to, co

je slušné ale v naší zemi, nemusí být slušné v jiné zemi.“

„Slušnost je pro mě vlastnost, kterou by se měl naučit každý a měl by jí i používat. Osobně čekám, že když jí projeví, tak bude opětována. Dneska se ale v mém okolí slušnost objevuje asi tak často jako spisovná a slušná mluva, bez vulgárních výrazů apod.“

„Slušnost je pro mne především o respektu, pomáhání ostatním a chování se slušně, čemuž nás učí rodiče od narození. Za slušné chování považuji takové chování, při kterém nezasahujeme do osobního prostoru osoby a neponižujeme ji.“

„Podle mě je slušnost něco, co tě převážně naučí rodiče. Slušnost je dobré chování a vychování tzn. pozdravení, poděkování a respekt ke druhým.“

„Slušnost pro mě znamená vstřícné a ohleduplné chování k lidem v mém okolí, jak známým, tak i cizím, zkrátka nekonfliktní jednání.“

„Slušnost je pro mě asi, když se někdo nechová arogantně k ostatním. Když je člověk ohleduplný k okolí.“

„Typ chování, při kterém se snažíš nikomu neublížit nebo ho neurazit.“

„Slušnost je určitě ta nejdůležitější věc v komunikaci. Dnes už většina lidí ani neví, co to znamená. Chovají se neomaleně a pak na nás působí spíš negativně. Všichni jsme ovlivňováni okolím a jeho chováním a já sama se chovám a cítím líp s člověkem, který se ke mně chová slušně a jedná se mnou rozumně, než s člověkem, který se ke mně chová bez jakéhokoliv vychování. I když věřím, že za to oni vlastně ani nemůžou, protože na to, jací jsme a jak se chováme, má největší vliv výchova rodičů. Čemu nás rodiče naučí, k čemu nás vedou, zda se nám věnují. Děti si ze začátku neumějí moc udělat na věci svůj vlastní názor, a proto mají většinou stejný, jako rodiče a i to má vliv na jejich chování. Rodiče je vedou k tomu, co si můžou a nemůžou dovolit. Výchova rodičů je podle mě ta nejdůležitější a nejhlavnější věc základu slušnosti.“

Příloha 4 – Odpovědi z generace rodičů

Legenda: etiketa hodnoty návyky pravidla

„Slušnost je něco, čímž by měl disponovat každý člověk, ale bohužel to tak není. Slušností jsou základy: poděkovat, pozdravit, poprosit, ale také chovat se celkově dle norem slušného chování, vybrané chování dle mravnostní etikety. Je to široký pojem. Slušnosti je i podat pomocnou ruku, podpořit, zastat se někoho, nemluvit sprostě, být taktní, tolerantní, vážit svá slova.“

„Pod pojmem slušnost si představím vhodně se chovat ke svému okolí. Pokud to bude v mých silách, pomoci druhému, ale začátkem všeho je chovat se tak už doma.“

„Forma nebo způsob chování a vyjadřování.“

„Slušnost je to, na co se v dnešní době trochu zapomíná. Víceméně je to, co všichni vyžadujeme, ale už se málokomu povede to předat dál. Je to respektování a úcta ke druhé osobě (osobám).“

„Slušnost je chování dle pravidel. To znamená chodit do práce, pokud mohu, platit daně, živit rodinu, být spořádaným občanem.“

„Pod pojmem slušnost vidím člověka, který je citlivý k ostatním, respektuje každého bez ohledu na to jakou má barvu, odkud pochází, jaké má vzdělání, kde pracuje a podobně. Nikomu by neublížil, je ohleduplný a laskavý.“

„Způsob chování, kdy respektuji druhé, nechávám ostatním prostor a volnost, ale jsem k dispozici, kdyby potřebovali pomoci.“

„Pojem slušnost skrývá pro mě dobré chování a vychování – správná mluva bez vulgarismů, pozdravení, poděkování, dát přednost ženě či starší osobě.“

„Jsou to pravidla společnosti, aby se nám zde žilo dobře. Otázky pozdravů, přednosti, oblékání, stolování.“

„Slušnost je způsob komunikace mezi lidmi. Důležitý je respekt ke všem lidem. Myslím, že základní pravidla slušnosti jsou zde od nepaměti jako nepokradeš, nezabiješ...“

„Pod tímto pojmem si představuju vybrané chování, kdy je člověk milý, příjemný, a pokud mu někdo nepřijde sympatický, tak přesto se k němu nechová hrubě – toleruje ostatní a nechá je žít si po svém.“

„Slušnost je velmi závislá na území. U nás je třeba slušné mít jednu manželku, kdežto v jiných zemích by to nemuselo být považováno za slušné.“

„Chovat se ke druhým tak, jak chci, aby se oni chovali ke mně. Měl bych na to myslet, když hodnotím, soudím, nebo nerespektuji druhé.“

„Pod pojmem slušnost si představuju dobré vychování, schopnost empatie, tolerantní a citlivý přístup k ostatním, kultivovanost v řeči (žádné vulgarismy apod.), čestné chování. Takže samá pozitiva. Ale dá se použít i negativně, jako třeba „taková moc slušná holka“ = upjatá aj.“

„Slušnost je určitá míra ohleduplnosti a respektu vůči ostatním při zachování své vlastní důstojnosti. Slušnost můžeme projevovat verbálně i neverbálně. Slušnost je rozpoložení našeho vnitřního já. Slušnost, která je pouze „mechanicky“ předstíraná není skutečnou slušností, ale pokryteckou přetvářkou.“

„Slušnost je do jisté míry vštípená vlastnost jednak výchovou, ale také vnitřním nastavením jedince. Je to postoj k sobě, ke druhým i ke společnosti. Rovněž koresponduje s charakterem člověka. Obsah a hranice slušnosti jsou tím pádem individuální záležitostí, ale také základní pravidla slušnosti souvisí s morálním kodexem dané společnosti.“

„Slušnost je, když jiným neděláš nic, co bys nechtěla, aby dělali oni Tobě. A kdo žije v souladu s přírodou, většinou také bývá slušný, protože žij a nech žít.“

„Slušnost je dar, chovat se tak, jak jiní potřebují. Je to vyjít vstříc a pomoci. Je to společenská forma. Základem ale je i srdce, chtít být nápomocen. Slušnost je myslet na druhé a pomoci. Sluš. je být milý, vřelý, usmívající, abychom těm škarohlídům ukázali, že to jde. Slušnost je základní, morální PODSTATA!!! A bez slušnosti je život k nepřežití.“

„Pod pojmem slušnost si představím slušně vychovaného člověka, kterému se základy slušnosti snažili dle mého vštěpovat už od malička. Tj. pozdravit, rozloučit se, nemluvit

sprostě, chovat se hezky ke své rodině, ke svým dětem, přátelům, kolegům a okolí. Být milý, usměvavý a pozitivní. Pokud je to v jeho silách, snažit se pomoci ostatním.“

„Pojem "slušnost" zahrnuje nejen daná základní pravidla bontonu chování. Tato se ve světě a v kultuře jednotlivých zemí liší. Co je slušností v jedné zemi, může být jinde považováno za neslušné.“

„Lidé všeobecně vnímají daná pravidla obecné slušnosti za samozřejmé, vštípené již od útlého dětství. Prvním projevem slušnosti, se kterou se v životě setkáme je např. pozdrav, způsob stolování, oblékání - to je slušnost společenská, zahrnuje zvyky a pravidla, kde jednáme čistě "mechanicky", bez přemýšlení. Stačí nám k životu? Někomu možná ano. Ale slušnost zahrnuje mnohem víc, projev slušnosti se nedá změřit. Nemá hranice a je přizpůsobivá lidem a situacím. Projevuje se nejen verbálně – slovy, ale i neverbálně - gesty, mimikou a postojem těla – při setkání státních činitelů až po osobní projev v partnerství, v rodině, mezi přáteli, ve škole, v zaměstnání, při jednání na úřadech nebo osobních aktivitách.“

„Obecně slušnost je zdravá úcta k člověku - chování, které druhé inspiruje, motivuje, je přínosem a zanechává dobrý dojem. Znamená záměrně neponížit a neublížit. To působí, že se cítíme dobře v přízni dané osoby. Lidská slušnost přirozeně vychází ze samého nitra povahy a zahrnuje soubor kladných vlastností nepsaného kodexu v chování a jednání směrem k lidem.“

Příloha 5 – Odpovědi generace ve věku 70+

Legenda: etiketa hodnoty návyky pravidla

„Slušnost je relativní pojem. Záleží na tom, jak to člověk myslí. Například slušnost mezi lidmi, slušnost je pozdravit, mladší staršího. Slušnost je pomoci ženě a dát jí přednost.“

„Chovat se k lidem ohleduplně a nedělat si vzájemně potíže. Slušnost pro mě znamená nesáhnout nikomu na život, to je podle mého názoru to nejhorší. Také je slušností potrestat lidi, kteří se dopustili takového hříchu, protože pak to takhle vypadá.“

„Slušnost už není jako dřív. Ostatní lidé předbíhají ve frontách, nepozdraví, ty mladý bývají opravdu nevychovaný.“

„Být **ohleduplný ke druhým lidem. Nebýt zbytečně hrubý, nekřičet, nepomlouvat.**“

„**Mít úctu k životu,** to je to nejdůležitější, co by každý z nás měl mít. Slušnosti se člověk učí celý život.“

„Slušnost je **pozdravit,** když někam vcházím. **Sundat pokrývku hlavy v místnosti. Poděkovat a poprosit.** Je toho spousta.“

„**Slušnost je pomoci člověku, který to potřebuje.** Bohužel dnes už se ve světě moc slušnosti nevidí. Lidé a zvláště ti, kteří mají opravdu hodně peněz je naoko dávají na charitu, ale to by přece na světě již chudoba nebyla, kdyby se opravdu rozdávali tak, jak se ukazuje.“

„Se slušností se člověk už narodí, tak jako někteří kriminálníci už se také tak narodí. Prostě něco se holt změnit nedá. Trochu se můžeme naučit, jak se chovat, ale pokud to člověk doopravdy necítí, pak to není ono.“

„Slušnosti je na světě málo. Stačí se podívat na televizi, jak se neustále **vraždí lidé a mordují.** Cožpak je toto slušné?“

„Naprostý vrchol neslušnosti vidím, když jdu na **hřbitov a někdo je tam vykrádá.** Taková **neúcta ke druhým.** Myslím, že slušnost **je především o úctě.**“

„Slušné je takové chování, které je pro **ostatní příjemné.** **Se slušným člověkem se ostatní cítí dobře** a **vyhledávají jeho přítomnost.**“

„Kdysi byla slušnost mladších **mít úctu ke starším lidem.** Bohužel, v dnešní uspěchané době toto slovo snad už vymizelo. Je mi smutno, když čtu vtisku, nebo vidím a slyším v televizi a rádiu názory některých „unavených“ mladých lidí, kteří napadají starší lidi a tvrdí, že starý člověk je už opotřebovaný a patří do nějaké „rezervace“, kde by nepřekážel těm „moudrým“ mladým lidem. Nejsem zaujatý proti mládeži, je mi 70 let, žiji na vesnici a myslím si, že mladí lidé na vesnicích ještě pojem slušnost nezapomněli. Mohu to dokázat. Pracuji 35 let jako kronikář místních hasičů, kde se mladí vždy slušně chovali ke svým starším kolegům.“

„Slušnost dnes není jen tak k vidění. Dříve byl učitel, farář a starosta hlavní postavy ve vsi, byla k nim **naprostá slušnost.** Zvali se domů na oběd, v ty časy i já jsem byla někdo.“

Dnes mě v paneláku nikdo nepozdraví. Když si zavolám policisty, protože mě ohrožuje sousedka, tak mě jako starou pani nikdo neposlouchá, dokud neřeknu, že mám známý tam a tam. V této době je moc více než slušnost bohužel.“

„Nepředbíhat ve frontách, nemluvit sprostě, prostě se chovat slušně, tak jako to bývalo.“

„Být skromným a ohleduplným člověkem.“

„To co je slušnost, to je ve hvězdách. Mezi lidmi slušnost je, ale mezi těma prostýma. Mezi těmi, kteří jsou někde nahoře, v politice, tam ne. Představte si, že si přidají poslanci po 5000 Kč k platu, a důchod přidají o 200 Kč.“

„Ono to není tak jednoduché, například slušnost vůči světu. Zrovna jsem šla okolo kontejnerů a v okolí je takový nepořádek. Lidé by to neměli takto odhazovat. Měli by mít nějakou úctu ke světu, kde žijí. A měli by se tu chovat slušně.“

„Hlavně být spolehlivý, aby se na mě ostatní mohli spolehnout. Držet slovo, když něco slíbím, tak to také dodržím.“

„Není zcela jednoduché definovat, co je to slušnost. Především mít úctu ke druhému člověku, jednat s respektem s ostatními a nepovyšovat se nad nikoho. Pak může být člověk slušný.“

„Slušnost, to je taková dohoda mezi lidmi, kdo koho pozdraví, kdo dá komu přednost. Kdo komu pomůže a tak dál. Je to spousta pravidel, které bychom měli dodržovat, abychom se měli dobře.“